

»MLADI ZA NAPREDEK MARIBORA 2020«

37. srečanje

PORABA ZOISOVIH ŠTIPENDIJ PRI SREDNJEŠOLCIH

Raziskovalno področje: **EKONOMIJA**

Raziskovalna naloga

Avtor: LINA JENŠAC

Mentor: MAJA URLEP

Šola: II. GIMNAZIJA MARIBOR

Število točk: 166/ 170

Maribor, februar 2020

»MLADI ZA NAPREDEK MARIBORA 2020«

37. srečanje

**PORABA ZOISOVIH ŠTIPENDIJ PRI
SREDNJEŠOLCIH**

Raziskovalno področje: **EKONOMIJA**

Raziskovalna naloga

Maribor, februar 2020

VSEBINA

1	UVOD.....	1
1.1	Opredelitev problema, ki je predmet raziskovalne naloge.....	1
1.2	Cilji raziskovalne naloge.....	2
1.3	Raziskovalna vprašanja in hipoteze	2
1.4	Metode raziskovanja.....	3
2	ZOISOVA ŠTIPENDIJA.....	3
2.1	Namen Zoisove štipendije	4
2.2	Dodeljevanje štipendij.....	5
2.2.1	Splošni pogoji za pridobitev Zoisove štipendije	5
2.2.2	Pogoji za nadaljnje prejemanje Zoisove štipendije	6
2.2.3	Postopek pridobivanja ali podaljšanja Zoisove štipendije	8
2.3	Financiranje Zoisovih štipendij.....	9
2.3.1	Višina Zoisove štipendije in dodatki.....	10
2.3.2	Izplačevanje štipendije	11
2.3.3	Mirovanje in vračilo štipendije	11
3	POTROŠNJA IN NALOŽBE GOSPODINJSTEV.....	12
3.1	Poraba gospodinjstev.....	14
3.2	Varčevanje	15
3.3	Naložbe denarja.....	18
3.4	Potrošnja in naložbe pri dijakih	19
4	OSEBNE FINANCE.....	20
4.1	Upravljanje osebnih financ.....	20
5	FINANČNA PISMENOST IN FINANČNA SPOSOBNOST	22
5.1	Finančna pismenost dijakov	24
5.2	Vplivi na finančno pismenost.....	25
6	RAZISKAVA O PORABI ZOISOVIH ŠTIPENDIJ	27
6.1	Vprašalnik in potek raziskave.....	27
6.2	Analiza in interpretacija rezultatov	28
7	POTRDITEV HIPOTEZ IN RAZISKOVALNIH VPRAŠANJ.....	46
8	PRIMERI DONOSNE UPORABE ZOISOVE ŠTIPENDIJE	47
9	DRUŽBENA ODGOVORNOST	53

10	sklepne ugotovitve	53
11	literatura	57
12	PRILOGE	1
12.1	Strukturiran intervju	1
12.2	Vprašalnik.....	5
12.3	Cross tabulacije.....	9

Kazalo slik , tabel in grafikonov

Slika 1:	Potrošna funkcija in funkcija varčevanja	12
Slika 2:	Realna rast premoženja v različnih oblikah v 200 letih.....	18
Tabela 1:	Sredstva, namenjena štipendiranju	9
Tabela 2:	Indeksi cen življenjskih potrebščin in letne stopnje rasti cen po glavnih skupinah, Slovenija, letno.....	10
Tabela 3:	Izračun realnih vrednosti sredstev štipendiranja.....	10
Tabela 4:	Primer vodenja proračuna v Exelu	21
Tabela 5:	Aplikacije za vodenje računa.....	21
Tabela 6:	Izobraževalni program anketirancev.....	29
Tabela 7:	Letnik, ki ga anketiranci obiskujejo.....	30
Tabela 8:	Poznavanje ekonomije pri anketirancih.....	30
Tabela 9:	Poznavanje ekonomije pri starših anketiranca	31
Tabela 11:	Vpliv staršev na ravnanje z denarjem	34
Tabela 12:	Viri rednih mesečnih finančnih prejemkov.....	35
Tabela 14:	Varčevanje pri anketirancih.....	38
Tabela 15:	Naložbe anketirancev	39
Tabela 18:	Mnenje o višini Zoisove štipendije.....	43
Tabela 19:	Poraba Zoisove štipendije.....	45
Tabela 20:	Gibanje realne vrednosti denarja	47
Tabela 21:	Povzetek naložb.....	52
Graf 1:	Spol anketirancev.....	29
Graf 2:	Izobraževalni program anketirancev	29
Graf 3:	Letnik, ki ga dijaki obiskujejo.....	30
Graf 4:	Ali obiskuješ predmet s področja ekonomije?.....	31
Graf 5:	Je kateri od staršev po izobrazbi ekonomist oziroma je zaposlen na področju, ki zahteva ekonomska znanja?.....	32
Graf 6:	Pomen vodenja in načrtovanja financ	37
Graf 71:	Koliko denarja povprečno mesečno privarčuješ?.....	38
Graf 8:	Mnenje o višini Zoisove štipendije	44

POVZETEK

Zoisova štipendija večini dijakov predstavlja dodaten vir rednega mesečnega dohodka. V raziskovalni nalogi so nas zanimali pogoji pridobitve, poraba Zoisove štipendije pri dijakih, njihov odnos do denarja in njihovo finančno znanje. V teoretičnem delu raziskovalne naloge smo z deskriptivno metodo preučili Zoisovo štipendijo, potrošnjo in naložbe, vodenje osebnih financ in finančno pismenost. Rezultate spletnega anketnega vprašalnika smo analizirali na podlagi izračuna frekvenc, deležev in povprečnih vrednosti, jih primerjali z rezultati predhodnih raziskav. Ugotovili smo, da se dijaki o ravnanju z denarjem učijo od staršev, da se zavedajo pomena financ, vendar jih zelo malo, šestina, redno vodi in načrtuje porabo. Nizke stopnje finančne pismenosti se dijaki zavedajo. 94 % dijakov varčuje, denar nalagajo doma ali na TRR-ju. Za kratkoročna varčevanja je najprimernejše varčevanje doma ali na banki, za dolgoročne pa vlaganje v investicijske sklade. Dijaki so z višino Zoisove štipendije zadovoljni.

ZAHVALA

Največja zahvala gre moji mentorici za vložen trud, podporo, usmerjanje in razlage. Hvala tudi moji družini, da mi je bila v oporo med izdelavo raziskovalne naloge, vodji projekta za nadarjene za pomoč pri snovanju ideje, profesorici slovenščine za lektoriranje, dijakom za sodelovanje v anketi in vsem, ki ste kakorkoli pripomogli k nastanku raziskovalne naloge.

1 UVOD

1.1 Opredelitev problema, ki je predmet raziskovalne naloge

»Denar moraš nadzirati ali pa te bo denar nadziral za vedno.« (Dave Ramsey)

Ko sem pred dvema letoma prvič prejela Zoisovo štipendijo, nisem vedela, kam z denarjem. Večino stroškov so namreč še vedno krili starši. Starši so me naučili, da je pametno določen znesek vsakega prejemka varčevati za večje naložbe ali zgolj za zlato rezervo. Denar se je tako zbiral na TRR-ju, druge možnosti varčevanja nisem poznala. Vse dokler nismo septembra pri ekonomiji gostili predavateljico iz Sava Infond, d. o. o. Predstavila nam je možnosti naložb v investicijske sklade in nam osvetlila vpliv inflacije na realno vrednost denarja. Odločila sem se, da možnosti varčevanja in naložb raziščem.

Pregledala sem raziskave, ki so bile na temo finančne pismenosti in naložb že narejene. Jagodič in Dermol (2013) sta ugotovila, da 41 % dijakov dohodek porabi v celoti, 33% pa del dohodka nameni varčevanju. Denar nalaga 24 %, 34 % dijakov pa o tem razmišlja. Po raziskavi finančne pismenosti Štefanec in Šauperl (2015) naj bi varčevalo 88 % dijakov. Matvos in Lutarič (1996) sta ugotovila, da je ob koncu tisočletja v vrednostne papirje vlagalo 12,5 % mlajših od 25 in starejših od 60 let. Jagodič in Dermol trdita, da 88 % dijakov denarna sredstva dobiva od staršev, 44 % od dela preko študentskega servisa, 40 % iz štipendij in 23 % od babic in dedkov. Več kot polovica dijakov se je ravnanja z denarjem naučila od staršev, pri Štefanec in Šauperl je procent višji od 90. Ugotovili sta tudi, da evidenco denarnih prejemkov in izdatkov vodi le 20 %. Mednarodna raziskava PISA je pokazala, da slovenski dijaki nismo dobro finančno pismeni. Na finančno pismenost po mednarodnih raziskavah vplivajo starši, obiskovanje ekonomskih vsebin v času šolanja in zgodnje izkušnje z denarjem.

Na temo finančne pismenosti sem v zadnjem času zasledila veliko delavnic, predavanj, raziskav in plakatov. Eno takih je bilo naše predavanje v šoli. Sklepala sem, da se podatki zato hitro spreminjajo. Raziskovanje finančne pismenosti sem združila z zanimanjem o porabi dijakov in možnostjo plemenitenja prihrankov. Odločila sem se, da jih v povezavi s Zoisovo štipendijo raziščem.

1.2 Cilji raziskovalne naloge

Z raziskovalno nalogo smo želeli ugotoviti, kako dijaki porabijo Zoisovo štipendijo. V teoretičnem delu smo s pomočjo strokovne literature raziskali Zoisovo štipendijo, kdo je do nje upravičen in pod kakšnimi pogoji. Ker je štipendija pomemben vir rednega prihodka mladih, smo opredelili in predstavili potrošnje in naložbe, upravljanje osebnih financ in finančno pismenost. Preučili smo predhodne raziskave z navedenih področij in povzeli ključne ugotovitve. Na podlagi predhodnih izsledkov smo nato zasnovali vprašalnik. V empiričnem delu smo raziskali vpliv staršev na finančno pismenost dijakov, vodenje financ, varčevanje, naložbe in porabo Zoisove štipendije pri dijakih. Izdelali smo grafe in tabele, s pomočjo katerih smo oblikovali rezultate raziskave. Na koncu smo primerjali možnosti naložb in povzeli ugotovitve.

1.3 Raziskovalna vprašanja in hipoteze

Za namen raziskovalne naloge smo si zastavili naslednja raziskovalna vprašanja in hipoteze:

RV 1: Se prejemniki Zoisovih štipendij zavedajo pomena osebnih financ?

Hipoteza 1: Več kot 70 % anketirancev se uči ravnanja z denarjem od staršev.

Hipoteza 2: Večina anketiranih ne vodi svoje osebne porabe denarja.

Hipoteza 3: Večina anketiranih meni, da je Zoisova štipendija prenizka.

RV 2: Kako naj mladi varčujemo, da dosežemo realni donos na privarčevan znesek denarja?

Hipoteza 4: Več kot polovica anketiranih mesečno privarčuje nad 20 % lastnega denarja.

Hipoteza 5: Več kot 70 % anketiranih ima denar na transakcijskih računih ali doma.

RV 3: Ali smo mladi finančno pismeni?

Hipoteza 6: Večina mladih meni, da ni dovolj finančno pismena.

Hipoteza 7: Večina mladih ne razume finančnih načel tveganja, likvidnosti in donosnosti.

1.4 Metode raziskovanja

V teoretičnem delu raziskovalne naloge smo uporabili deskriptivno metodo in opisali Zoisovo štipendijo, potrošnjo in naložbe, vodenje osebnih financ in finančno znanje. Podali smo predloge za različne načine varčevanja oziroma naložbe denarja. Za pridobitev specifičnih podatkov, ki niso dostopni na spletu, smo uporabili metodo strukturiranega intervjuja. Za intervju smo se dogovorili preko telefona z medijskim središčem Javnega štipendijskega, razvojnega, invalidskega in preživninskega sklada Republike Slovenije, odgovore so nam nato posredovali preko maila.

V empiričnem oz. praktičnem delu raziskovalne naloge smo uporabili metodo analize primarnega vira podatkov s pomočjo neeksperimentalne kvantitativne raziskave, v kateri smo uporabili spletni anketni vprašalnik. Kot populacijski vzorec so nam služili srednješolci, ki prejema Zoisove štipendije. Z raziskavo smo želeli ugotoviti porabo srednješolcev, njihov odnos do varčevanja in finančno znanje. Pri obdelavi podatkov smo izračunavali frekvence, deleže in povprečne vrednosti. S pomočjo statističnega programa SPSS smo naredili številne cross tabulacije in preverili korelacije med spolom in letnikom ter odgovori na zastavljena vprašanja ter v interpretaciji povzeli odstopanja. Rezultate raziskave smo analizirali, uporabili metodo komparacije z drugimi rezultati raziskav ter s pomočjo sinteze povzeli ugotovitve.

2 ZOISOVA ŠTIPENDIJA

V 3. členu Zakona o štipendiranju je štipendija opredeljena kot pravica do denarnega prejemka, ki vključuje osnovno štipendijo in morebitne dodatke. V Sloveniji je možna pridobitev občinske, državne, kadrovske, Ad futura ali Zoisove štipendije, štipendije za deficitarne poklice in štipendije za Slovence v zamejstvu in po svetu. Podeljujejo jih Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije (v nadaljevanju sklad) in delodajalci. Razpisi in informacije so dostopni na spletni strani sklada pod rubriko štipendije (<http://www.sklad-kadri.si/si/stipendije/>) (Republika Slovenija, 2013).

Po podatkih intervjuja (priloga 12.1) za postopek dodeljevanja Zoisovih štipendij na Javnem štipendijskem, razvojnem, invalidskem in preživninskem skladu Republike Slovenije skrbi

7 zaposlenih. Koliko novim vlagateljem bo štipendija podeljena, je odvisno od višine razpisanih sredstev. V šolskem letu 2019/2020 so podelili Zoisovo štipendijo 1.710 novim vlagateljem, od tega 1.040 dijakom, 2.332 dijakom pa odobrili nadaljnji prejem Zoisove štipendije.

Zoisova štipendija se podeljuje že več kot 40 let (Zajc, 2012). Štipendija se verjetno imenuje po Žigi Zoisu, a nismo našli vira, ki bi to potrdil. Ne glede na to pa med štipendijo in njegovim delovanjem obstajajo vzporednice. Žiga Zois je bil svoj čas najbogatejši Slovenec in mentor mnogim slovenskim razsvetljencem, med drugim Linhartu, Kopitarju in Vodniku, ki so v slovenski kulturni dejavnosti pustili velik pečat. Zois jih je med drugim tudi gmotno podpiral s kupovanjem knjig in financiranjem tiska. Finančna podpora Kranjske kmetijske družbe naj bi pospešila modernizacijo gospodarstva (zgodovina.si, 2017).

2.1 Namen Zoisove štipendije

Primarni namen Zoisove štipendije je bil izboljšanje gmotnega položaja nadarjenih iz neprivilegiranih okolij, danes jih dijaki in študentje z najboljšim učnim uspehom prejemajo kot nagrado. Zoisove štipendije so danes v prvi vrsti namenjene delnemu kritju stroškov izobraževanja, tudi spodbujanju izobraževanja, doseganju višje ravni izobrazbe, vzpostavljanju enakih možnosti za izobraževanje in izobraževanju za deficitarne poklice, večanju odgovornosti za izbiro izobraževalnega programa in za svoje izobraževanje, krajšanju dobe izobraževanja, spodbujanju mednarodne mobilnosti in izboljšanju zaposljivosti. Štipendisti prejmejo štipendijo kot spodbudo za doseganje izjemnih dosežkov, s čimer znanje, umetnost, raziskovanje in razvojne dejavnosti dobijo dodatno vrednost (Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije, brez datuma).

Zoisove štipendije podeljuje Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad RS, pridobijo pa jo lahko dijaki, študenti ali udeleženci izobraževanja odraslih. Novinarka Tina Kristan s portala 24ur v prispevku Štipendije – kakšne, koliko, za koga? navaja, da aktualni kriteriji za izbiro štipendistov ne ustrezajo namenu, saj bolj kot nadarjene izbirajo pridne otroke. Predlaga tudi, da bi se najbolj nadarjene moralo iskati aktivneje (24UR Inšpektor, 2019).

2.2 Dodeljevanje štipendij

Pogoji za dodeljevanje so se do danes korenito spremenili. Prvotno je podeljevanje štipendij temeljilo na ugotovljeni nadarjenosti in nižjem socialnem statusu, danes nadarjenost ni pogoj za pridobitev štipendije, tudi materialni cenzus je odpravljen. Zoisova štipendija se s 1. januarjem 2014 dodeljuje po novem zakonu o štipendiranju (ZŠtip-1). Zakon zajema štipendije za dijake srednješolskega izobraževanja, študente v višješolskih in visokošolskih programih in udeležence izobraževanja odraslih. Osnovne informacije in pogoji o pridobitvi Zoisove štipendije se vsako leto spreminjajo in so objavljeni v javnem razpisu, ki je objavljen v juniju pred začetkom šolskega leta. Štipendije se dodeljujejo v vsakem šolskem letu za obdobje od dodelitve do izteka izobraževalnega programa, ki je na višji ravni od že dosežene. Štipendija ne more biti prvič dodeljena za letnik, v katerega je vlagatelj¹ ponovno vpisan. O dodelitvi ali nadaljnjem prejemanju Zoisove štipendije na prvi stopnji odloča sklad, o pritožbah zoper odločbe ministerstvo, v sporih pa socialno sodišče. Za štipendijo štipendist prejme javno veljavno listino ali diplomo (Republika Slovenija, 2013).

2.2.1 Splošni pogoji za pridobitev Zoisove štipendije

Vlagatelj je državljani Republike Slovenije, kar pomeni, da ima prebivališče v Republiki Sloveniji ali je pripadnik avtohtone italijanske ali madžarske narodne skupnosti in ima prebivališče v Republiki Sloveniji. Osebe z državljanstvom drugih držav članic Evropske unije lahko štipendijo pridobijo, če izkažejo vsaj petletno neprekinjeno bivanje v Republiki Sloveniji neposredno pred rokom za prijavo na javni razpis za uveljavljanje štipendije ali so delavci migranti, so vzdrževalni družinski član te osebe ali so obmejni delavci in prebivajo v drugi državi članici Evropske unije in so zaposleni ali brezposelni v Republiki Sloveniji. Državljanost ostalih držav morajo za pridobitev štipendije pridobiti status rezidenta za daljši čas (Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije, brez datuma).

¹ Vlagatelj je oseba, ki z vlogo pri pristojnem organu začne postopek za dodelitev pravice po zakonu o štipendiranju.

Naslednji pogoj pravi, da je štipendist prvič vpisan v program nižjega ali srednjega poklicnega izobraževanja, srednjega tehniškega ali drugega strokovnega izobraževanja pred dopolnjenim 22. letom starosti ali tisti, ki je prvič vpisan v splošni program izobraževanja pred dopolnjenim 27. letom starosti. Vlagatelj ne sme biti v delovnem razmerju, vpisan v evidenco brezposelnih ali imeti status poslovodne osebe gospodarskih družb ali direktorjev zasebnih zavodov. Zoisova štipendija ni združljiva z državno in štipendijo za Slovence v zamejstvu in po svetu (Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije, brez datuma).

Štipendijo lahko pridobi dijak, ki izpolnjuje splošne pogoje, je v preteklih dveh letih dosegel vsaj en izjemen dosežek in je dosegel ustrezno povprečno oceno. V primeru, da je prijavljenih vlagateljev več kot razpoložljivih sredstev, so do Zoisove štipendije upravičeni vlagatelji z višjo povprečno oceno ali tisti, ki so dosegli več točk za izjemne dosežke (Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije, brez datuma).

2.2.2 Pogoji za nadaljnje prejemanje Zoisove štipendije

Vlagatelj mora za nadaljnje prejemanje Zoisove štipendije na istem izobraževalnem programu za vsako šolsko leto izkazati vpis v višji letnik in doseženo ustrezno povprečno oceno ali izjemen dosežek. Pogojev ni treba izkazovati dijaku, ki je preskočil letnik ali pogojev ni izpolnil iz opravičljivih razlogov in napreduje v višji letnik. Dijaku se za nadaljnje prejemanje Zoisove štipendije ta ponovno odmeri skupaj z morebitnimi dodatki (Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije, brez datuma).

Opravičljivi razlogi

Štipendijsko razmerje² se kljub neizpolnjevanju pogojev ne prekine iz opravičljivih zdravstvenih razlogov, starševstva, izjemnih družinskih in socialnih okoliščin ali neizpolnjenih šolskih ali študijskih obveznosti zaradi višje sile. Uveljavljanje opravičljivih razlogov je na posamezni ravni izobraževanja možno le enkrat (Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije, brez datuma).

² Štipendijsko razmerje je razmerje med dodeljevalcem štipendije in štipendistom s pravicami in dolžnostmi obeh.

Starševstvo lahko uveljavlja tisti od staršev, ki prejema starševski dodatek po zakonu, ki ureja starševsko varstvo in družinske prejemnike. Opravičljiv zdravstveni razlog je bolezen ali poškodba, ki skupaj traja vsaj 4 mesece v šolskem letu in po mnenju zdravnika specialista vpliva na zmanjšanje učnih sposobnosti štipendista v tolikšni meri, da zaradi tega ni mogel izpolniti šolskih obveznosti. Izjemna družinska ali socialna okoliščina, ki je podana toliko, da vpliva na zmanjšanje učnih sposobnosti štipendista, da zaradi tega ni mogel izpolniti šolskih obveznosti, je smrt, nastanek najmanj 80 % invalidnosti ali težko ozdravljive bolezni starša, brata, sestre ali osebe, pri kateri je štipendist v varstvu in vzgoji, brezposelnost ali izguba zaposlitve obeh staršev ali osebe, pri kateri je štipendist v vzgoji, njihova začasna nezmožnost za delo zaradi bolezni ali poškodbe, ki traja neprekinjeno vsaj 4 mesece, ali smrt, bolezen ali poškodba otroka štipendista v skupnem trajanju najmanj 4 mesece (Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije, brez datuma).

Izjemni dosežki

Kot izjemen dosežek štejejo najvišja mesta, prejeta zlata ali srebrna priznanja na mednarodnih in državnih tekmovanjih, sofinanciranih iz javnih sredstev, priznanja za najboljše raziskovalne naloge, sodelovanje na tekmovanjih mednarodnih razsežnosti, znanstvenoraziskovalno, razvojno ali umetniško delo na državni ali mednarodni ravni, ki je bilo nagrajeno ali je prejelo vsaj dve pozitivni kritiki, objavljeni v različnih tiskanih medijih, dostopnih na območju celotne Slovenije ali je sodelovalo na mednarodni razstavi ali festivalu, objava znanstvenoraziskovalne naloge ali znanstvenega prispevka v strokovni ali znanstveni publikaciji ali zborniku, najvišja mesta na področju poklicnega in strokovnega izobraževanja na mednarodni in državni ravni (Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije, brez datuma).

Vlagatelj lahko uveljavi izjemne dosežke zadnjih dveh šolskih let na prehodu na višjo stopnjo izobraževanja, v ostalih primerih pa na stopnji izobraževanja. Vsak posamezen izjemen dosežek se lahko uveljavi le enkrat. Uveljavljajo se lahko individualni dosežki ali dosežki v skupini z največ petimi člani (Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije, brez datuma).

Povprečna ocena

Povprečna ocena je povprečje vseh številčno izraženih zaključnih ocen predmetov ali izpitov, določenih v skladu z izobraževalnim programom, ki jih je vlagatelj dosegel v predhodnem šolskem letu glede na šolsko leto, za katerega vlagatelj uveljavlja pravico do štipendije. V primeru, ko vlagatelj ocene pridobi zunaj Republike Slovenije in ne ustrezajo ocenam v skladu s predpisi s področja šolstva v Republiki Sloveniji, mora vlagatelj zagotoviti ocenjevalno lestvico tuje izobraževalne ustanove, na podlagi katere lahko dodeljevalec štipendije izvede pretvorbo ocen v slovenski ocenjevalni sistem (Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije, brez datuma).

2.2.3 Postopek pridobivanja ali podaljšanja Zoisove štipendije

Preden se vloga uvrsti v nadaljnji postopek, na Javnem štipendijskem, razvojnem, invalidskem in preživninskem skladu Republike Slovenije preverijo, ali je bila vloga oddana pred rokom za vložitev, objavljenem skupaj z razpisom. Vlogo lahko vlagatelj odda s priporočeno pošiljko najkasneje zadnji dan roka ali po navadni pošti tako, da na zadnji dan roka prispe na naslov Javnega štipendijskega, razvojnega, invalidskega in preživninskega sklada Republike Slovenije, Dunajska cesta 20, 1000 Ljubljana. Nepravočasne vloge so s sklepom zavrjene (Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije, brez datuma).

Prispela vloga velja za popolno, če poleg pravilno izpolnjene in podpisane prijavnice vlagatelj priloži še zahtevana dokazila o izpolnjevanju pogojev; po navadi je zahtevano spričevalo lanskega šolskega leta, priznanja in morebitna dokazila o izpolnjevanju splošnih pogojev, ki niso zajeta v uradnih evidencah. Če je nepopolna vloga pravočasna, se stranke pozove k dopolnitvi. Popolne in pravočasno oddane vloge se uvrstijo v nadaljnji postopek, kjer preko uradnih evidenc in priloženih dokazil preverijo najprej splošne pogoje, nato pa ustreznost izjemnih dosežkov. Ti se nato točkujejo, na koncu pa se izračuna še povprečna ocena. Če vlagatelj ne izpolni splošnih in/ali posebnih pogojev, se vloga zavrne. Dijaki rezultate praviloma prejmejo v novembru (12. 11. 2018 za šolsko leto 2018/19) (Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije, brez datuma).

V informativni oddaji Inšpektor 24ur Tina Kristan navaja, da veliko dijakov, ki jim je štipendija namenjena, do nje ne pride zaradi slabe informiranosti o razpisanih štipendijah. Preverili smo večje slovenske medije, kot so 24ur, Mesto mladih, Slovenske novice, Dnevnik, revijo Pil, Cool, in poljudnoznanstvene revije, kot sta Presek, Gea. Prišli smo do zaključka, da v poljudnoznanstvenih revijah in revijah, namenjenih mladim, o Zoisovih štipendijah ne pišejo, skoraj vsako leto pa o poteku razpisa javnost obvestijo portali z novicami – 24ur, Slovenske novice, Dnevnik. Teme so praviloma veljavne le zadnji dan prijav, tako da potencialnim štipendistom te informacije niso v pomoč. Edini portal, za katerega lahko na podlagi vsebine (vključuje roke) domnevamo, da je pisal predčasno, je Mesto mladih, kjer so navedeni pravilni podatki le v uvodu, članek pa je kopiran od lani in vsebuje lanske podatke (napačne datume) (Mesto mladih, 2019).

2.3 Financiranje Zoisovih štipendij

Na spletni strani Javnega štipendijskega, razvojnega, invalidskega in preživninskega sklada Republike Slovenije, natančneje v razpisu za dodelitev Zoisovih štipendij 2019/2020, je naveden podatek, da sredstva, namenjena Zoisovim štipendijam za šolsko leto 2019/2020, znašajo 3.000.000,00 €, od kod sredstva izvirajo, ni navedeno. Po podatkih portala 24ur naj bi se ta v zadnjih letih zvišala. Leta 2016 naj bi sredstva znašala 2.800.000,00 €, od tega je bilo za dijake namenjenih 2.500.000,00 € (Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije, brez datuma).

Tabela 1: Sredstva, namenjena štipendiranju

ŠTIP. LETO	SREDSTVA (€)	SREDSTVA GLEDE NA PREDHODNO ŠTIP. LETO (%)	VIŠINA ŠTIPENDIJE
2019/20	3.000.000	/	122,88 €
2018/19	3.000.000	/	120, 00 €
2017/18	3.000.000	+ 7 %	120,00 €
2016/17	2.800.000	/	/
2015/16	2.800.000	+ 12 %	/
2014/15	2.500.000	/	/

Vir: Lasten.

Iz preglednice je razvidno, da so sredstva, namenjena štipendiranju, nominalno rastla do leta 2017/18. A ker bomo tudi v nadaljevanju preverjali, kaj se dogaja z realno vrednostjo denarja, lahko že sedaj ugotovimo, da so se sredstva, namenjena štipendiranju, realno zmanjšala zaradi inflacije.

Tabela 2: Indeksi cen življenjskih potrebščin in letne stopnje rasti cen po glavnih skupinah, Slovenija, letno

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Letne stopnje rasti cen (%)	1,8	1,9	2,0	2,7	0,7	0,2	-0,5	0,5	1,7	1,4	1,8

Vir: Stat.si.

Če izračunamo realne vrednosti sredstev za zadnja štiri leta, dobimo naslednje podatke:

Tabela 3: Izračun realnih vrednosti sredstev štipendiranja

ŠTIP. LETO	SREDSTVA v € nominalno	SREDSTVA V € realno	Realna rast sredstev
2019/20	3.000.000	2.857.686	-1,8%
2018/19	3.000.000	2.909.125	-1,4%
2017/18	3.000.000	2.949.852	5,4%
2016/17	2.800.000	2.800.000	---

Vir: Lasten.

Izračun realne vrednosti pokaže, da država zadnji dve leti realno manjša sredstva, namenjena štipendiranju dijakov in študentov.

2.3.1 Višina Zoisove štipendije in dodatki

Osnova Zoisove štipendije znaša letos 122,88 € za dijaka in 245,76 € za dijaka, ki se izobražuje v tujini. K osnovi lahko uveljavljamo dodatek za bivanje v višini 81,92 € ali dodatek za štipendiste s posebnimi potrebami, ki znaša 51,20 €. Dodatek za bivanje pripada štipendistom s stalnim prebivališčem, ki je od kraja izobraževanja oddaljen več kot 25 km, pod pogojem, da starši niso lastniki začasnega prebivališča, da kandidat za bivanje ne prejema subvencije in mesečna najemnina znaša vsaj 65 €. Z uveljavitvijo dodatka za bivanje dijak izgubi pravico do subvencionirane mesečne vozovnice. Dodatek za štipendiste s

posebnimi potrebami pripada invalidom, štipendistom s telesno okvaro, če je enemu od staršev priznan dodatek za nego otroka ali če štipendist obiskuje prilagojen program vzgoje in izobraževanja. Če štipendist pogojev več ne izpolnjuje, se dodatki ukinejo s prvim dnevom naslednjega meseca od nastanka spremembe. Če štipendist pogoje izpolni med letom, se dodatki začnejo upoštevati s prvim dnevom naslednjega meseca (Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije, brez datuma).

2.3.2 Izplačevanje štipendije

Štipendistu štipendija pripada od prvega dneva šolskega leta, če je to vložil do začetka (vsaj dan prej) šolskega leta ali s prvim dnevom naslednjega meseca, če je vlogo oddal do največ 5 dni po začetku šolskega leta. Štipendija se izplačuje do zaključka izobraževalnega programa za celo koledarsko leto, razen v zaključnem letniku, ko se štipendija za mesec julij in avgust ne izplača. Štipendija se izplača do 15. dne v mesecu za pretekli mesec na transakcijski račun štipendista, odprt v Republiki Sloveniji. Štipendija se za nadaljnje prejemanje določi v naslednjem šolskem letu s prvim dnevom, če je štipendist dokazila o izpolnjevanju pogojev za nadaljnje prejemanjem vložil pred začetkom šolskega leta, sicer pa s prvim dnevom naslednjega meseca tekočega šolskega leta (Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije, brez datuma).

Izplačilo štipendije v enkratnem znesku

Štipendija se lahko izplača v enkratnem znesku v primeru izobraževanja v tujini ali če štipendist izobraževanje zaključi pred iztekom izobraževalnega programa, ne glede na to, ali je bil vpisan v vse letnike (Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije, brez datuma).

2.3.3 Mirovanje in vračilo štipendije

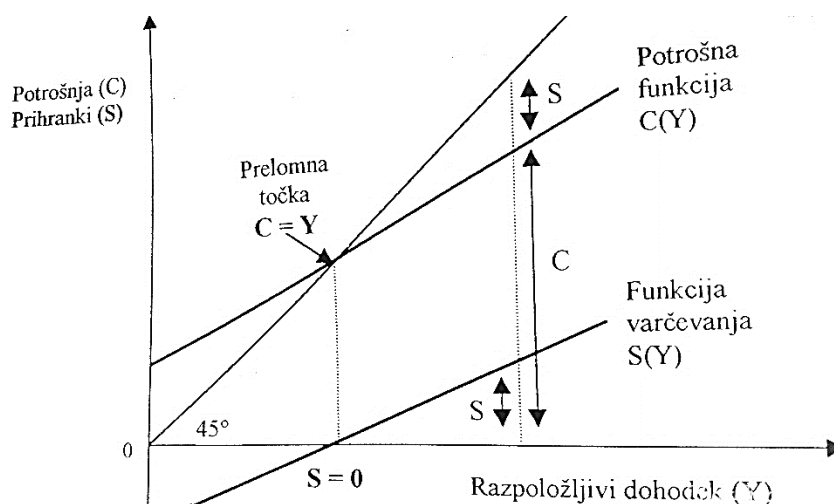
Štipendija miruje, če kandidat ne izpolnjuje pogojev za nadaljnje prejemanje. Mirovanje lahko traja največ 3 šolska leta, če premori ne trajajo več kot 1 šolsko leto. Štipendista se k vrnitvi pozove ob prekinitvi štipendijskega razmerja, do katerega pride v primeru, da štipendist ni zaključil letnika in za to ne navaja opravičljivega razloga. Vrača se štipendija neizdelanega letnika, vključno z obrestmi. Štipendist mora znesek vrniti v roku 30 dni od

dokončnost odločbe o prenehanju štipendijskega razmerja ali 30 dni od prejema zahteve o vračilu v primeru pogodbe. Če se ugotovi nezmožnost štipendista, da štipendijo vrne v celotnem znesku, se ta vrača obročno (Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživitinski sklad Republike Slovenije, brez datuma).

3 POTROŠNJA IN NALOŽBE GOSPODINJSTEV

Gospodinjstva se nenehno odločajo, kolikšen del dohodka bodo namenile potrošnji in kolikšen varčevanju. Na razmerje vplivajo višina razpoložljivega dohodka gospodinjstev, velikost premoženja, obrestne mere za prihranke in posojila, pogoji za pridobitev posojila, preference, zaloga in iztrošenost trajnih potrošnih dobrin ter pričakovana inflacija. (Glas, 1998, str. 6).

Ravnanje potrošnikov lahko ponazorimo s potrošno funkcijo oziroma **Keynesovo funkcijo porabe in funkcijo varčevanja**. Funkciji predstavljata razmerje med obsegom porabe (C) oziroma varčevanja (S) in razpoložljivim dohodkom gospodinjstev (Y). Med seboj sta tesno povezani, saj obe izhajata iz razpoložljivega dohodka. Količine so med seboj povezane po enačbi: $C + S = Y$.

Slika 1: Potrošna funkcija in funkcija varčevanja³ (Vir: Glas, 1998.)

³ Potrošna funkcija je praviloma konkavna, funkcija porabe pa konveksna. Linearna oblika (premica) je uporabljena z namenom poenostavitve. Pri uporabi krivulj, bi se iz grafa razbralo razmerje med spreminjanjem prirastkov potrošnje oziroma varčevanja in dohodka.

Funkcija porabe kaže povezanost med ravniyo potrošnih izdatkov in razpoložljivim osebnim dohodkom. Vse točke na črti pod kotom 45° (točke pokritja) pomenijo, da je poraba gospodinjstev oz. njihovi izdatki enaka razpoložljivemu dohodku gospodinjstev. V polju do točke $C = Y$ gospodinjstva trošijo prek sprotnih dohodkov, prihrankov (negativni prihranki) in zadolževanja. Kadar se gospodinjstva zadolžujejo, predstavljajo na trgu denarja povpraševalce po dodatnem denarju. Primer takih gospodinjstev so revni. Desno od točke se gospodinjstvo nahaja, kadar je poraba manjša od dohodkov. Gospodinjstva takrat varčujejo (ustvarjajo pozitivne prihranke) in predstavljajo potencialno ponudbo na trgu denarja in tudi trgu kapitala. (Samuelson, 2002, str. 414-416; Glas, 1998, str. 123).

Funkcija varčevanja kaže povezanost med ravniyo varčevanja in razpoložljivim osebnim dohodkom. Točke, ki ležijo nižje od $S = 0$, predstavljajo negativne prihranke (poraba preteklih prihrankov in/ali zadolževanje, točke nad $S = 0$ pa pozitivne (dejanske) prihranke. Prelomna točka $C = Y$ sovpada s presečiščem $S = 0$. (Glas, 1998, str. 7).

Gospodinjstva so pri določeni višini dohodka pripravljena porabiti določen znesek za potrošnjo in določenega za varčevanje. Praviloma je pri nižjem in srednjem razredu povprečna nagnjenost k potrošnji višja od povprečne nagnjenosti k varčevanju. Povprečna nagnjenost k potrošnji (PNP) nam pove, kolikšen del dohodka gospodinjstva porabijo za osebno potrošnjo. Izračunamo jo tako, da delimo potrošnjo vseh gospodinjstev z njihovim razpoložljivim dohodkom (Glas, 1998, str. 7).

$$\text{povprečna nagnjenost k potrošnji (PNP)} = \frac{\text{potrošni izdatki (C)}}{\text{razpoložljiv dohodek (Y)}}$$

Povprečna nagnjenost k varčevanju (PNV) nam pove, kolikšen del dohodka nameravajo gospodinjstva privarčevati. Izračunamo jo tako, da znesek načrtovanih prihrankov gospodinjstev delimo z njihovim razpoložljivim dohodkom (Glas, 1998, str. 8).

$$\text{povprečna nagnjenost k varčevanju (PNV)} = \frac{\text{načrtovani prihranki (S)}}{\text{razpoložljiv dohodek (Y)}}$$

Ravnanje gospodinjstev se ob povečanju dohodka spremeni. Vsako dodatno enoto razpoložljivega dohodka lahko namenijo porabi ali varčevanju. Gospodinjstva ob ustaljenem

dohodku načrt potrošnje uresničijo, zato dodatnega pogosteje namenijo varčevanju. Zneske, ki jih gospodinjstva namenijo potrošnji in varčevanju, lahko preračunamo v mejno nagnjenost k potrošnji in v mejno nagnjenost k varčevanju. Povprečni in mejni nagnjenosti sta povezani kot zrcalni sliki. To pomeni, da mora veljati $PNP + PNV = 1$ in $MNP + MNV = 1$ (Samuelson, 2002, str. 417-419; Glas, 1998, str. 9).

Mejna nagnjenost k potrošnji (MNP) nam pove, kolikšen del dodatnega dohodka namenimo potrošnji. Izračunamo jo tako, da delimo dodatno potrošnjo (koliko več enot denarja smo porabili) z dodatnim dohodkom (koliko dodatnih enot denarja smo prejeli) (Glas, 1998, str. 9).

$$\text{mejna nagnjenost k potrošnji (MNP)} = \frac{\text{dodatna potrošnja } (\Delta C)}{\text{dodaten dohodek } (\Delta Y)}$$

Mejna nagnjenost k varčevanju (MNV) nam pove, kolikšen del dodatnega dohodka namenimo varčevanju. Izračunamo jo tako, da delimo dodatne prihranke z dodatnim dohodkom (Glas, 1998, str. 9).

$$\text{mejna nagnjenost k varčevanju (MNV)} = \frac{\text{dodatni prihranki } (\Delta S)}{\text{dodaten dohodek } (\Delta Y)}$$

3.1 Poraba gospodinjstev

Potrošnja je faza reprodukcijskega procesa, v katerem se proizvedeno bogastvo porabi za zadovoljitev potreb (Glas, 1998, str. 121). Poraba pomeni izpolnitev smisla proizvodnje, saj je končni cilj vsake proizvodnje zadovoljevanje potreb. Ko se gospodinjstva odločajo, koliko svojega razpoložljivega dohodka bodo porabila in koliko prihranila, je to sicer mikroekonomsko vprašanje, saj obravnava ravnanje posameznikov oz. gospodinjstev, vendar ima odgovor na to vprašanje pomembne makroekonomske posledice: odločitve o porabi in prihrankih so ključnega pomena za dolgoročno gospodarsko rast, kratkoročno pa so pomembne zaradi pomena porabe gospodinjstev v celotnem povpraševanju. Ker gospodinjstva porabijo več kot polovico vsega, kar narodno gospodarstvo ustvari, je poraba gospodinjstev ključni element za gospodarsko konjunkturo ali recesijo (ciklično nihanje gospodarstva pomeni naraščanje in upadanje proizvodnje ter zaposlenosti) (Kovač et al, 2014, str. 52).

Osebna potrošnja poteka znotraj družine, zato je odvisna od družinskega proračuna. Nobeni dve družini razpoložljivih sredstev ne porabita na identični način, obstajajo pa ustaljeni vzorci, povezani z zadovoljevanjem osnovnih potreb. Potrošnja gospodinjstev vključuje izdatke za končne dobrine (motorna vozila, gospodinjska oprema, hrana, obleka, energija) in storitve (stanovanje, medicinska nega), z uporabo katerih zadovoljijo svoje potrebe in predstavlja 66 % vseh izdatkov. Revne družine večino dohodka porabijo za osnovne življenjske potrebščine (hrana, stanovanje, manj za obleko). Z višanjem dohodka gospodinjstva kupujejo kakovostnejša živila. Strošek stanovanja se večja sorazmerno z večanjem dohodka. Samuelson poroča, da izdatki za luksuzne dobrine (obleka, rekreacija, avto) naraščajo sorazmerno z dohodkom, pri visokih dohodkih pa odstotek izdatkov za obleko, dopust, razvedrilo in avtomobile opazno naraste. Potrošniki se za delež dohodkov, ki jih bodo porabili, odločajo na podlagi strukture potreb in sedanjega ter pričakovanega dolgoročnega dohodka. Na strukturo potreb vplivajo velikost družin, spol in starost otrok, zdravje, okusi in kulturne ter potrošniške navade. (Samuelson, 2002, str. 411-413, 421; Glas, 1998, str. 122-123).

3.2 Varčevanje

Varčevanje gospodinjstev je del razpoložljivega dohodka, ki ga ne potrošimo. Varčevanje je razlika med dohodkom in izdatki. »Varčevanje je luksuz,« je citat, s katerim Samuelson opiše dejansko stanje na podlagi ameriških raziskav o porabi. Ekonomske študije so pokazale, da ima na varčevanje največji vpliv dohodek. Prihranki rastejo hitro le pri gospodinjstvih z visokim dohodkom. (Samuelson, 2002, str. 411-414).

Stopnja osebnega varčevanja je načeloma stabilna in v Ameriki znaša med 6 in 8 % dohodka, v Sloveniji pa po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije iz leta 2018 12,6 % (Statistični urad RS, 2019). 70 % Slovencev varčuje (24UR, 2017). Do odstopanj pride pri kočljivih situacijah, kot je na primer vojna. Upad varčevanja nima vpliva le na višino prihrankov, ampak vpliva na makroekonomijo, saj nizka stopnja narodnega varčevanja privede do zmanjšanja nakupnih možnosti in posledično zastarelosti opreme in tovarn ter manjše proizvodnje luksuznih dobrin kot posledice manjšega povpraševanja po njih. (Samuelson, 2002, str. 423).

Slovenija je po stopnji varčevanja (12,6 %), nad povprečjem Evropske unije (10 %) in si skupaj s Finsko deli 6. mesto. Večina slovenskih gospodinjstev se še vedno odloča za ustaljene oblike varčevanja, kot so vloge pri bankah. 47,7 % finančnih sredstev Slovenci varčujemo doma ali na banki, lastniški kapital predstavlja 30,2 %, zavarovanja in pokojnine 13,8 %, vrednostni papirji 13,8 % in posojila 6 %. Kljub temu da se je delež varčevanja v obliki delnic v zadnjem letu povečal, na Statističnem uradu ugotavljajo, da Slovenci nismo naklonjeni tveganju. Razlog za to upravljalec premoženja Martin Podberšič vidi v slabih izkušnjah naložb v slovenske in balkanske delnice, ki so prinesle velike izgube (Celcer, 2019; 24UR, 2017).

Dan varčevanja je 31. oktober, določen je bil na 1. mednarodnem kongresu hranilnic v Milanu leta 1924. Prvo bančno dejavnost v Sloveniji je začela izvajati Ljubljanska hranilnica (danes Ljubljanska kreditna banka) v letu 1820. Po raziskavi Evropske centralne banke so najpogostejši motivi varčevanja zagotavljanje sredstev za nepričakovane dogodke (previdnostno varčevanje), potovanja, izobraževanje in finančna podpora otrokom in vnukom (Celcer, 2019).

Varčevanje je proces, ki se ga je treba lotiti dovolj hitro in premišljeno. Nasvetov o varčevanju je na spletu veliko. V nadaljevanju povzemam ključne korake za ustvarjanje prihrankov (Sobotainfo, 2019).

1. Pregled evidence

Osnova finančne pismenosti je vodenje evidence. Če redno plačuješ s kartico, bo za prvi korak dovolj že bančni izpisek. Za vsak izdatek preveri, ali je bil res potreben, ter označi tiste, ki nimajo večjega vpliva na kakovost življenja. Njihova vsota je znesek, ki ga lahko mesečno privarčuješ.

2. Finančni načrt

Izdelaj si finančni načrt mesečne porabe s tremi kategorijami: nujno, tedenska poraba in prihranki. Izdatke poskušaj minimalizirati.

3. Varčevalni cilji

Za vsako dolgotrajno dejavnost je potrebna motivacija, to so lahko tvoji cilji. Si želiš na potovanje, kupiti nov avtomobil, varčevati za pokojnino? Izračunaj, kdaj lahko s svojim tempom varčevanja dosežeš zastavljene cilje. Varčevalne cilje najpogosteje ločimo na kratkoročne, srednjeročne in dolgoročne, od česar je odvisen način varčevanja.

4. Varčuj redno

Čeprav so zneski majhni, je za dosego cilja pomemben vsak. Znesek, namenjen varčevanju, loči od prejemka (štipendija, plača, pokojnina) takoj, saj obstaja v nasprotnem primeru nevarnost, da boš denar porabil za kaj drugega.

5. Informiranost

Preden prihranke vložiš oziroma odpreš varčevalni program, se prepričaj, da varčevalni produkt dobro poznaš in razumeš. S tem se izogneš neprijetnim presenečenjem.

6. Pregled

Vsaj enkrat letno preglej načrt in ga po potrebi prilagodi.

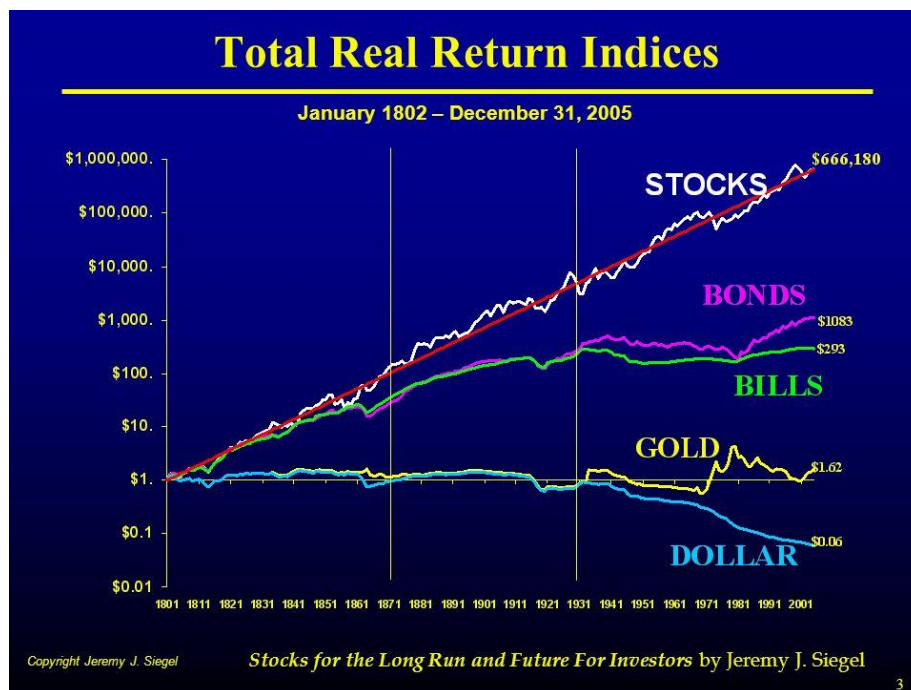
»Varčujte za svojo finančno varnost in dosego ciljev,« svetuje Alina Meško iz Zveze potrošnikov Slovenije. Ko se potrošnik odloči za varčevanje, se znajde pred naslednjo odločitvijo: Kam z denarjem? Obrestne mere varčevanja na banki so nizke, Evropske banke želijo uvesti celo bančne ležarine in negativne obresti, s čimer bi se znesek varčevanja sorazmerno s časom nižal (Sobotainfo, 2019).

Za kratkoročne cilje (do 1 leta: telefon, izlet, čevlji ...) se je pametno posluževati manj tveganih (in posledično manj donosnih) varčevalnih možnosti, pri katerih je glavni cilj ohranjanje vrednosti denarja. Tako varčevanje omogočajo bančno varčevanje, vzajemni skladi in državni vrednostni papirji (npr. obveznice). Za srednjeročne cilje (3–5 let: avto) so priporočljivi bančni depoziti, obveznice, nakup plemenitih kovin. Pri dolgoročnih ciljih (več kot 5 let: stanovanje) je smiselno vlaganje v donosnejše naložbe, pri čemer se poveča stopnja tveganja. Uresničitev varčevalnega cilja je odvisna od finančnega stanja posameznika, njegove nagnjenosti k tveganju, vrste cilja, časovnega obdobja in predhodnih izkušenj z varčevanjem (Nidorfer & Milič, 2017).

3.3 Naložbe denarja

Vsako naložbo ocenjujemo na podlagi treh kriterijev: tveganje, donos in likvidnost⁴. Večje kot je tveganje in manjša kot je likvidnost, večji je pričakovan donos. Strokovnjaki na podlagi demografskih sprememb in nižanja pokojnin pričakujejo rast deleža naložb z višjo pričakovano donosnostjo (24UR, 2017). Naložbena piramida je sestavljena iz treh delov. Spodaj je materialna varnost, gradimo jo s pomočjo naložb z nizkim tveganjem, sledi varčevanje s srednje tveganimi naložbami, najmanjši delež predstavljajo naložbe z visokim tveganjem, ki so namenjene investiranju in rasti premoženja. Naložbena piramida med drugim vsebuje naložbe vase (delovna sposobnost), denarni varnostni fond, zavarovanja, obveznice, delniške vzajemne sklade, delnice, termenske posle, nepremičnine in valutno trgovanje. Načela, ki jih moremo pri izdelavi finančnega načrta nujno upoštevati, so:

- naložbeno piramido začnemo graditi od spodaj navzgor,
- razpršenost naložb zmanjša tveganje za izgubo,
- vsako naložbo do potankosti preučimo,
- pomagajo nam lahko finančni svetovalci, ne prodajalci posameznih produktov (Kos, 2015).

Slika 2: Realna rast premoženja v različnih oblikah v 200 letih
(Vir: https://images.slideplayer.com/22/6425019/slides/slide_3.jpg)

⁴ Likvidnost nam pove, kako hitro lahko naložbo pretopimo v denar.

Po podatkih Jerenyja J. Siegla najdonosnejšo obliko naložb predstavljajo delnice, sledijo obveznice in drugi vrednostni papirji. Zlato in druge kovine svojo vrednost ohranjajo, denar pa jo izgublja.

3.4 Potrošnja in naložbe pri dijakih

Jagodič in Dermol sta v svoji raziskavi leta 2013 preverjala finančno pismenost pri dijakih. Drugi del ankete z vzorcem 457 gimnazijcev savinjske regije sta posvetila potrošnji in naložbam. 41 % dijakov mesečni dohodek porabi v celoti, večina teh je moškega spola, 36 % ga v celoti porabi občasno, 33 % pa del dohodka nameni za varčevanje. Generalno naj bi varčevalo 67 % anketirancev, od tega dobra polovica mesečno. V raziskavi Štefanec in Šauperl (2015) je bil delež tistih, ki varčujejo, 88 %. Po Jagodič in Dermol (2013) svoje prihranke vlaga 24 % anketirancev, 34 % pa o tem razmišlja. Med tistimi, ki o naložbah ne razmišljajo, je večji delež deklet. Raziskava Štefanec in Šauperl je v primerjavi z raziskavo Jagodiča in Dermola konkretnjša. Raziskovali sta, kaj mladi dejansko naredijo z denarjem, Jagodič in Dermol pa le hipotetično. Ugotovili sta, da večina mladih denar shranjuje doma in ga ne plemeniti. Anketiranci bi informacije o naložbah v 69 % iskali v bankah in borzno posredniških hišah, 62 % na internetu, 54 % pri finančnem svetovalcu, 39 % pri starših in le 15 % v medijih. Iz podatka, da več kot 60 % anketirancev varčuje in da se za naložbe (potencialno) zanima več kot polovica dijakov, avtor predpostavlja velik potencial bodočih strank, na katere bi po njegovem mnenju morale biti banke in posredne hiše bolj pozorne in jim posredovati več znanja in možnosti naložb (Trunk, 2016, str. 111–115, Štefanec in Šauperl, 2015, str. 38–39).

Raziskovalna naloga Mariborčani in njihovo vključevanje v trgovanje z vrednostnimi papirji je pokazala, da 15,7 % Mariborčanov vlaga v vrednostne papirje. Na naložbe vpliva starost; največ vlagateljev je starih med 30 in 50 let, 12,5 % pod 25 ali nad 60 let. Stopnja izobrazbe po raziskavi na naložbe ne vpliva. Avtorji so iskali razloge, zakaj večina Mariborčanov ne vlaga v vrednostne papirje, in ugotovili, da je vzrok v nezadostnem poznavanju vrednostnih papirjev (21,6 %) in v prevelikem tveganju (15,9 %). 62 % anketiranih si želi o naložbah izvedeti več. (Matvos & Lutarič, 1996, str. 20-21).

4 OSEBNE FINANCE

Finance so v Slovarju slovenskega knjižnega jezika opredeljene kot denarni položaj, denarne razmere, denarno poslovanje, zlasti v okviru države, organizacije, ustanove. Osebnne finance niso v nobenem od slovarjev, ki jih podpira portal Fran, posebej navedene. Lubej in Stanonikova (2009) in Groznik (2001) jih definirajo kot vse, kar je povezano s premoženjem posameznika ali družine in upravljanjem tega. Zdenka Hriberšek je v svoji diplomski nalogi Osebnne finance napisala, da zajemajo pridobivanje, porabo in upravljanje denarnih sredstev. Dodaja, da so odvisne od višine prihodkov, našega odnosa do osebnih financ in naše uspešnosti opravljanja z njimi. Groznik meni, da so odločitve o opravljanju osebnih financ posledica posameznikovega značaja in okolja, v katerem živi (Groznik, 2001, str. 9; Lubej & Stanonik, 2009, str. 8; Hriberšek, B&B, 2013, str. 5).

4.1 Upravljanje osebnih financ

V članku NLB je upravljanje osebnih financ definirano kot večina razporejanja denarja na način, s katerim zadovoljimo današnje in prihodnje potrebe. Večina strokovnjakov se strinja, da je upravljanje denarnih financ velik faktor kakovosti življenja in življenjskega standarda, ter o upravljanju osebnih financ razpravlja z ožjega in širšega vidika. Poenostavljeno lahko zapišemo, da ožji vidik zajema le investiranje presežkov, širši pa poti do presežkov. V raziskovalni nalogi nas zanima ožji vidik (Nova Ljubljanska banka, brez datuma).

Da lahko uspešno upravljamo z osebnimi financami, moramo najprej poskrbeti za osebno finančno bilanco. S finančnim načrtom po mnenju Lubeja in Stanonikove (2009) denar razumno porabimo, s čimer ustvarjamo viške, ki jih lahko nato investiramo v naložbe.

NLB v članku Upravljanje osebnih financ za začetnike svetuje, da si posameznik ustvari mesečni proračun in pregled premoženja (Lubej & Stanonik, 2009, str. 13; Nova Ljubljanska banka, brez datuma).

Tabela 4: Primer vodenja proračuna v Exelu

Datum	Vrsta prometa	Znesek	Namen	Stanje
5.1.2020	polog	122,00 €	Štipendija	122,00 €
6.1.2020	bankomat	20,00 €	Poraba	102,00 €
7.1.2020	kartica	16,00 €	Avtobus	86,00 €
14.1.2020	kartica	23,00 €	Majica	63,00 €
15.1.2020	bankomat	13,00 €	Kosilo	50,00 €
27.1.2020	kartica	17,00 €	Darilo	33,00 €

Vir: Lasten.

Naša ciljna skupina premoženja praviloma še ne poseduje, opravlja pa s prihodki, kot sta štipendija in žepnina. Mesečni proračun je preprost pregled prejemkov in izdatkov v enem mesecu. Posameznik mora prejemke in izdatke zapisovati redno. Na voljo je kar nekaj aplikacij, ki nam lahko pri tem pomagajo. Finance.si nam jih predstavi 5: Toshl, mBills, Personal Capital, Expense IQ, GoodBudget in Wally (FinancePro, 2018).

Tabela 5: Aplikacije za vodenje računa

	JEZIK	€/MESEC	VNOS STROŠKOV	POROČILA	PREDNOST
Toshl	SLO	1,5–4,47	Ročno/avtomatiziran	DA	Več valut, loči stroške na potovanju od standardnih
mBills	SLO	brezplačno	avtomatiziran	NE	Plačevanje računov, plačevanje na spletu brez vnosa osebnih in bančnih podatkov
Personal Capital	ANG	brezplačno	avtomatiziran	DA	Pomaga uresničevati finančne cilje
Expense IQ	ANG	brezplačno	avtomatiziran	DA	Plačevanje računov lahko avtomatiziraš
GoodBudget	ANG	brezplačno	ročno	DA	spremlja tudi prihodke, možnost varčevanja po sistemu kuvert, brezplačni tečajji
Wally	ANG	brezplačno	avtomatiziran	DA	Spremlja tudi prihodke

Vir: Lasten.

Razlika med prejemki in izdatki se imenuje neto denarni tok. Z denarjem uspešno upravljamo takrat, ko je neto denarni tok pozitiven, to je, ko so prejemki višji od izdatkov. V članku na spletni strani NLB izpostavljajo pomembnost vodenja proračunov, iskanja vzorcev v njih in odpravljanja nepotrebnih stroškov. Na temo urejanja osebnega proračuna in odpravljanja stroškov je na spletu veliko vodičev in nasvetov. Zveza potrošnikov Slovenije svetuje uporabo slednjih treh vprašanj pri analizi stroškov, ko te želimo zmanjšati. Za vsak izstopajoč strošek posebej se vprašamo: Ali je ta strošek zares nujno potreben? Če ni, se mu lahko odrečem? in: Ali lahko ta strošek vsaj zmanjšam? (Nova Ljubljanska banka, 2018; Zveza potrošnikov Slovenije, 2010).

Nasvetov za uspešno upravljanje z denarjem je na spletu ogromno, združim jih lahko v tri skupine:

- Prva je nadzor nad financami, ki zajema vodenje prejemkov in izdatkov ter mesečno analizo porabe.
- Druga skupina je poraba – porabimo manj kot zaslužimo, zadolžimo se tako, da bomo sposobni dolg odplačevati, večje izdatke načrtujemo naprej, del prihodkov prihranimo za nepredvidene račune in izdatke.
- Tretja skupina so vlaganja – presežek lahko plemenitimo po načelu “denar dela denar”, pri tem pa ne smemo pozabiti na komponente tveganja. Ena izmed večjih je čas – vrednost se skozi čas spreminja (Nova Ljubljanska banka, brez datuma; Zveza potrošnikov Slovenije, 2010).

5 FINANČNA PISMENOST IN FINANČNA SPOSOBNOST

Finančna pismenost je področje, ki ima po mnenju strokovnjakov velik vpliv na porabo in naložbe. Pismenost je po navedbah Nacionalne komisije za razvoj pismenosti iz leta 2006 trajno razvijajoča se sposobnost posameznikov, da uporabljajo družbeno odgovorne sisteme simbolov za sprejemanje, razumevanje, tvorjenje in uporabo besedil za življenje. Osnova pismenosti so branje, pisanje in računanje (Nacionalna strategija za razvoj pismenosti, 2006, str. 7).

Madison in Wilson (2000) finančno pismenost opredeljujeta kot nadgradnjo bralne in matematične pismenosti z znanjem iz financ, ki v ospredje postavlja razumevanje in sposobnost uporabe finančnih podatkov pri sprejemanju odločitev. Atkison in Messy (2012) temu dodajata še noto doseganja lastne finančne blaginje. Simčič (2016) povzame Atkisonovo in Messyjevo definicijo – finančna pismenost je kombinacija ozaveščenosti, znanja, spretnosti, vedenja in obnašanja, ki je potrebno za ustrezno finančno odločitev in dosego lastne finančne blaginje (Simčič, 2016, str. 4; Mason & Wilson, 2006, str. 5; Atkinson & Messy, 2012, str. 16).

Pojma finančna pismenost in finančna sposobnost nista sopomenki, kot se to po navedbah Ortona (2007) pogosto navaja. Pod finančno pismenost sodita razumevanje in zanje, pod sposobnost pa širše področje, ki zajema tudi vedenje, odločanje in praktične veščine. Ko govorimo o doseganju zelene finančne pismenosti, torej po navadi ciljamo na osvajanje finančnih sposobnosti. Dejavniki finančne sposobnosti po Simčič so družbenega, ekonomskega, sociodemografskega in kulturnega izvora (Simčič, 2016, str. 4; Orton, 2007, str. 7-8).

Finančno pismenost je zaradi staranja prebivalstva in hitrega razvoja finančnih trgov zadnje čase vse pomembnejša komponenta gospodarske in finančne stabilnosti in razvoja v državi. Posameznik je v sodobni kapitalistični družbi primoran sprejemati številne finančne odločitve. Zaradi daljšanja pričakovane življenjske dobe morajo posamezniki zbrati dovolj prihrankov za dostojno tretje življenjsko obdobje. Veča se tudi potreba po zagotovitvi vira financiranja za osebne ali družinske zdravstvene potrebe. Zaskrbljenost sta izzvali dve glavni komponenti; finančna kriza in spoznanje, da nizka raven finančne pismenosti prispeva k slabšim odločitvam posameznikov in posledično negativnim posledicam, kot je na primer napačna izbira finančnih produktov (zaradi zapletenosti se zmanjšuje verjetnost za izbor najugodnejše ponudbe), nedoseganju (in nezastavljenosti) finančnih ciljev posameznikov, socialni ogroženosti kot posledici precenitve sposobnosti odplačevanja dolgov, neobvladovanje porabe in odsotnost varčevanja (Hriberšek, B & B, 2013, str. 1-2).

V Sloveniji se zato raziskave o finančni pismenosti v zadnjih 10 letih vrstijo. Izsledki mnogih raziskav kažejo na nizko stopnjo finančne pismenosti Slovencev. Vzroke lahko po mnenju Hriberškove iščemo predvsem v zapletenosti finančnih produktov, nezaupanju in neugodju

ob spoznavanju novega in zapletenega, prenasičenosti z informacijami, napačni vzgoji, pomankanju časa, prenizkemu življenjskemu statusu, naravnosti na potrošniško življenje, šolskem sistemu (v učne vsebine je premalo vključeno poznavanje financ) (Hriberšek, B & B, 2013, str. 20).

5.1 Finančna pismenost dijakov

Ena izmed mednarodnih raziskav, ki preverjajo finančno pismenost, je raziskava PISA. Program mednarodne primerjave dosežkov učencev PISA (Programme for International Student Assessment) je dolgoročen projekt primerjanja znanja in spretnosti učenk in učencev v državah članicah Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD) in državah partnericah. Raziskava je bila v mednarodnem prostoru prvič izvedena leta 2000 in v Sloveniji leta 2006. Preverja različna področja, finančno pismenost nazadnje leta 2012. V njej je sodelovalo 18 držav, v Sloveniji se je raziskave udeležilo 1312 petnajstletnikov. PISA je preverjala poznavanje in razumevanje finančnih pojmov, veščin, motivacijo in samozavest, uporabo znanja pri sprejemanju učinkovitih odločitev, v različnih finančnih kontekstih ter kako finančna pismenost vpliva na sodelovanje pri ekonomskih odločitvah in izboljšanje finančne blaginje posameznikov in družbe (Trunk, Dermol, & Trunk Širca, 2016, str. 73-78).

Finančna pismenost slovenskih petnajstletnikov je v primerjavi s članicami OECD pod povprečjem, uvrstila se je na 9.–14. mesto. Podpovprečnost so izmerili tudi na Hrvaškem in v Italiji. Najboljšo finančno pismenost so dosegli petnajstletniki Kitajske. Temeljno finančno pismenost je dosegla 82 % slovenskih učencev (povprečje OECD 85 %), 3. raven 55 % (povprečje OECD 62 %), 4. 24 % (povprečje OECD 32 %) in 5., najvišjo, 6 % (povprečje OECD 10 %). Še en podatek, ki je bil ugotovljen v raziskavi in lahko vpliva na konstruiranje te raziskovalne naloge, je, da ima 90 % slovenskih petnajstletnikov odprto svoj bančni račun. Odstotek nas uvršča na 1. mesto med vsemi sodelujočimi državami. Generalno razlike med spoloma (razen v Italiji) ni, če pa pogledamo po kategorijah glede na podobne rezultate pri matematični in bralni pismenosti, pa naj bi bili učenci bolj finančno pismeni (Pedagoški inštitut, 2014, str. 1-2).

Finančno pismenost dijakov srednjih šol sta raziskala Jagodič in Dermol, skrajšana oblika je objavljena v knjigi Finančna pismenost mladih. Raziskavo sta izvedla leta 2013 v gimnazijah savinjske regije. Zbrala sta rezultate 265 dijakinj in 192 dijakov. Ugotovila sta, da 88 % dijakov denarna sredstva dobiva od staršev, 44 % z delom preko študentskega servisa, 40 % iz štipendij, 23 % pa od starih staršev. Z TRR in gotovino plačuje 69 % anketirancev, ostali samo z gotovino. Več kot polovica dijakov se je veščine ravnanja z denarjem naučila od staršev, 28 % pa trdi, da o tem berejo, se učijo od finančnih svetovalcev in znanje odnašajo iz delavnic. Pri drugi izbiri prevladujejo fantje. 96 % dijakov trdi, da pozna bančno varčevanje, 68 % vrednostne papirje, 53 % bi raje izbralo življenjsko varčevanje, 41 % naložbene sklade in oblike borznih skladov. Avtor v interpretaciji rezultatov poudari, da kljub zavedanju finančne nepismenosti (mladih) še ni vzpostavljenih dovolj ukrepov. Predlaga, da bi morali borzni posredniki pridobiti licence in ti nato poučevati starše, starši pa bi naj znanje finančne pismenosti prenesli na otroke (Trunk, Dermol, & Trunk Širca, 2016, str. 111-115).

Do podobnih ugotovitev sta prišli tudi Štefanec in Šauperl v raziskovalni nalogi Finančna pismenost – nujna veščina sodobnega človeka. Njun vzorec je bil 92 anketirancev, rezultati pa podobni Jagodiču in Dermolu. Večina (80 %) denarna sredstva dobi od staršev, 57 % od štipendije, 42 % od sorodnikov, 41 % od dela preko študentskega servisa in 11 % od neprijavljenega dela. Ravnanja z denarjem se je več kot 90 % naučilo (vsaj deloma) od staršev. Evidenco denarnih prejemkov in izdatkov redno vodi 20 % anketirancev. Raziskovalki poudarjata pomen evidence kot osnove finančne pismenosti, saj nam omogoča nadzirati in omejevati porabo ter ustvarjati rezerve (Štefanec & Šauperl, 2015, str. 36-45).

5.2 Vplivi na finančno pismenost

Na finančno pismenost vplivajo dejavniki, ki jih lahko v grobem razdelimo na tri komponente: starši, šola in družba. Najmočnejši vpliv imajo po mnenju Shim, Barber, Card in Lyons, predavateljev in raziskovalcev na področju finančne pismenosti v Ameriki (Shim, Xiao, Barber, & Lyons, 2009, str. 708-723), na dijake in študente družinsko ozadje, dohodek in izobrazba staršev. V Bangkoku so na osnovi faktorске analize ugotovili naslednjo povezavo. Starši z višjo izobrazbo imajo višje dohodke, so finančno bolj pismeni in sprejemajo boljše finančne odločitve. Otroci takih staršev dosegajo višjo stopnjo finančne

pismenosti, znajo bolje upravljati s tveganji, več varčujejo in so manj zadolženi. K razvoju finančne pismenosti pripomore finančno poučevanje otrok, k čemur spadajo komuniciranje staršev z otroki glede finančnih pojmov, spodbujanje otrok k varčevanju in upravljanju osebnih financ ter zgled staršev (Trunk, 2016, str. 117). Starši bi morali najprej poskrbeti za urejene finance, nato pa v upravljanje vključevati otroke. Otroci pogosto kopirajo vzorce staršev, tako pozitivne kot negativne. Ugotovitev potrjuje izsledek raziskave Pridobitev družinskih finančnih vlog in odgovornosti. Našli so korelacijo med starši s finančnimi težavami in njihovimi otroki, ki so se v času študija posluževali enakih finančnih vzorcev in pri njih vztrajali še v odraslem obdobju (Clarke, Heaton, Israelsen, & Eggett, 2009, str. 337-340).

Po izsledkih mednarodnih raziskav Pirš Zupin, Trunk Širca in Trunk poročajo, da je predmet ekonomije v času šolanja ključnega pomena za finančno pismenost. Dijaki in študentje, ki so v času izobraževanja obiskovali predmete s področja ekonomije, so kasneje v življenju zbrali več finančnih sredstev in ustvarili več premoženja. Druga raziskava, ki sta jo Psacharopolus in Patrinos izvedla v državah v razvoju, je pokazala, da učenci z odličnim znanjem matematike kasneje v življenju bolje obvladujejo osebne finance (Trunk, Dermal, & Trunk Širca, 2016, str. 119).

Štefanec in Šauperl (2015) navajata, da je v slovenskem šolskem sistemu v učni načrt ekonomija vključena le pri predmetu gospodinjstvo in na ekonomsko usmerjenih srednješolskih programih, kot izbirni predmet pa si jo lahko izberejo tudi gimnazijci. To možnost naj bi koristili samo dve gimnaziji (Štefanec & Šauperl, 2015, str. 7). Finančne pismenosti se mladi učijo v sklopu obveznega predmeta gospodinjstvo (ekonomika gospodinjstva) v 6. razredu osnovne šole. Finance so pri ekonomiki gospodinjstva obravnavane s stališča ekonomije. Učni načrt zahteva seznanjenje z oblikami denarja in različnimi načini plačevanja, razlikovanje med prihodki in odhodki, poznavanje funkcij denarja, izdelovanje finančnega načrta osebnih letnih stroškov in razvijanje odnosa do denarja. Učni načrt predpostavlja 87 ur gospodinjstva, kar predstavlja 1,10 % obveznega predmetnika. Odstotek je med vsemi državami v raziskavi Irene Simčič (Bolgarija, Danska, Finska, Norveška, Slovenija, Švedska) najmanjši (Simčič, in drugi, 2011, str. 7-10, 17-18; Simčič, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2016, str. 16).

Zadnja skupina dejavnikov je družba. Na finančno pismenost vplivajo izkušnje z upravljanjem osebnih financ v dobi otroštva in delovne izkušnje v mladosti. Posamezniki, ki so teh izkušenj prikrajšani, kasneje v življenju manj varčujejo in pogosteje posegajo po dolgu kot viru financiranja tekoče potrošnje. Velik faktor je tudi socialna pomoč. Jappelli (2010) je ugotovil, da so mladostniki v državah z nižjo socialno pomočjo bolj finančno pismeni. Jorgensenova in Savla (2010) sta ugotovili, da na finančno pismenost vpliva tudi spol, 30 % več moških je finančno pismenih, in starost, starejši študentje so pokazali višjo stopnjo pismenosti. Izsledki raziskave Raziskovanje povezave med finančnim znanjem in vedenjem: vloga starševskega vpliva in psihološke značilnosti odgovornega finančnega vedenja med mladimi odraslimi avtorjev Tang, Baker in Peter kažejo, da je finančna pismenost bolj pogoj kot ključ do uspešnega finančnega vedenja. Na finančno vedenje poleg staršev vpliva tudi samodisciplina mladih. Starši močnejše vplivajo na dekleta, ki finančni pismenosti dajejo večji pomen. Razlogi za to so zavedanje, da v povprečju v življenju zaslužijo manj kot moški, živijo dlje in prevzemajo večje breme družinskega življenja. Fantje se bolj kot po starših zgledujejo po uspešnih vrstnikih (Trunk, Dermol, & Trunk Širca, 2016, str. 119-121).

6 RAZISKAVA O PORABI ZOISOVIH ŠTIPENDIJ

6.1 Vprašalnik in potek raziskave

Empirični del raziskovalne naloge smo izvedli s pomočjo metode anketiranja. Odločili smo se za spletno anketo s pomočjo spletne storitve IKA (dostopna na domeni www.enka.si). Prednosti spletnih anket vidimo v ekonomičnosti; v relativno kratkem času lahko pridobiš veliko količino podatkov, aplikacija IKA je brezplačna in ponuja različne možnosti pregleda podatkov (opisna statistika, frekvenčna porazdelitev, tabela), možnost dostopa anketirancev je neodvisna od lokacije, izvedljiva v širšem časovnem intervalu, poleg tega pa večja anonimnost anketirance spodbudi k večji iskrenosti in posledično poveča zanesljivost podanih odgovorov. Negativna plat anketiranja preko spleta je manjši odstotek ljudi, ki anketo reši v celoti, ter izguba možnosti razlage vprašanj. Problem smo rešili s tem, da smo dijakom ponudili možnost kontakta preko maila v primeru nerazumevanja.

Anketa je bila zasnovana v začetku januarja 2020. Zbiranje podatkov je potekalo med 20. in 29. januarjem 2020. Naša ciljna skupina⁵ so bili dijaki od 1. do 4. letnika, ki prejemajo Zoisovo štipendijo. Predvidevali smo, da je odstotek teh najvišji na gimnazijah. Na podlagi predpostavke smo se odločili, da v raziskavo vključim I., II. in III. gimnazijo v Mariboru, Srednjo ekonomsko šolo in gimnazijo Maribor ter Bežigrasjsko gimnazijo v Ljubljani. Anketo smo na II. gimnaziji razširili preko maila, na ostalih šolah pa so nam pri tem pomagali dijaki in zaposleni. Odzvalo se je 437 dijakov, delno jo je izpolnilo 299 (68 %), do konca pa 196 dijakov (45 %). Amplituda vzorca se je manjšala premo sorazmerno z dolžino vprašalnika.

S pomočjo ankete smo preverjali ravnanje Zoisovih štipendistov z denarjem, njihovo finančno pismenost in porabo. Vprašalnik je sestavljen tako, da preverja raziskovalna vprašanja, ki so: Ali Zoisovi štipendisti zavedajo pomena financ? Kaj vedo o realnem donosu privarčevanih zneskov? in Ali so dijaki finančno pismeni? Anketa obsega 18 vprašanj, združenih v sklope. Prvi služi demografski sliki, drugi raziskovanju odnosa do financ, tretji preverjanju finančne pismenosti in četrti porabi Zoisove štipendije. Vključenih je bilo več tipov vprašanj; 9 zaprtega, 5 polodprtega, 1 odprtega in 3 vprašanja z mersko lestvico. Za razmerje smo se odločili na podlagi funkcionalnosti; vprašanja zaprtega tipa so lažja za primerjavo rezultatov, pri metodi introspekcije pa smo uporabili 5-stopenjsko oziroma 3-stopenjsko lestvico. Anketa je dodana kot Priloga 1.

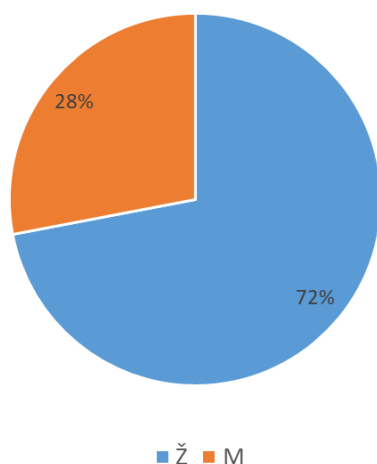
6.2 Analiza in interpretacija rezultatov

Rezultate bomo predstavili opisno, za boljšo preglednost pa bomo dodali še grafe in tabele, ki jih bomo izdelali s pomočjo programa Microsoft Excel.

Zoisovo štipendijo prejema 2105 (62 %) žensk in 1267 (38 %) moških. V naši raziskavi je sodelovalo 141 (72 %) žensk in 55 (28 %) moških.

⁵ V nadaljevanju dijaki, štipendisti ali Zoisovi štipendisti.

Graf 1: Spol anketirancev

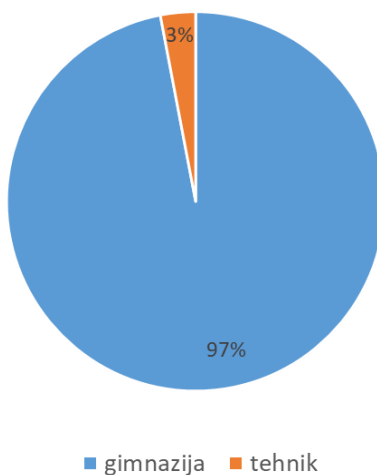

Gimnazijo obiskuje 2955 (88 %) študentov. Poklicno tehnično izobraževanje izmed izbranega vzorca obiskujejo le 3 %. Podatka o razmerju med izobraževalnim programom ne moremo posplošiti na vse Zoisove anketirance, ker so v vzorec zajeti dijaki iz 5 gimnazijskih in 1 poklicnega programa. Ker demografski podatki o študentih, ki so podrobneje analizirali v tabeli priloge 12.1 (Strukturiran intervju), odstopajo od našega vzorca le 10 % lahko trdimo, da lahko podatke raziskave posplošimo na vse Zoisove študente.

Tabela 6: Izobraževalni program anketirancev

Izobraževalni program	Frekvenca	Odstotek (%)
Gimnazija	191	97
tehnik	5	3
SKUPAJ	196	100

Graf 2: Izobraževalni program anketirancev

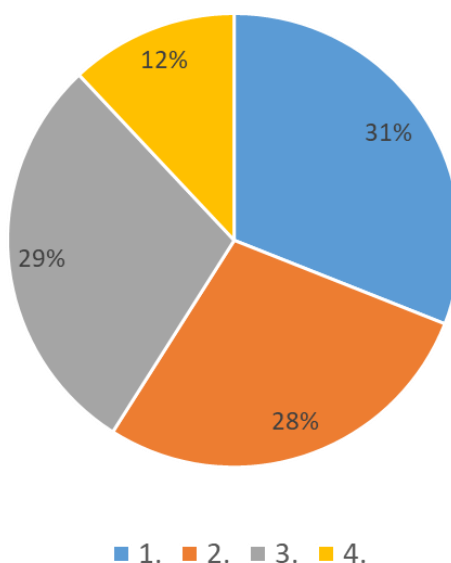

Glede na starost oziroma letnik izobraževanja je vzorec dokaj enakomeren. Med anketiranci 1., 2. in 3. letnika so razlike minimalne, dijakov 4. letnika pa je v primerjavi z ostalimi za polovico manj.

Tabela 7: Letnik, ki ga anketiranci obiskujejo

Letnik	Frekvenca	Odstotek (%)
1.	60	31
2.	55	28
3.	57	29
4.	24	12
SKUPAJ	196	100

Graf 3: Letnik, ki ga dijaki obiskujejo

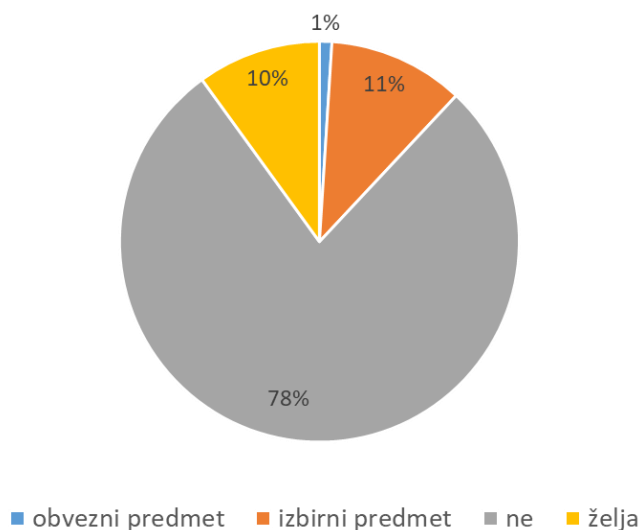

Predmet ekonomija obiskuje 23 (12 %) anketirancev. Vzpodbuden je podatek, da si 41–43 (21–22 %) dijakov dejansko želi spoznati ekonomske vsebine. V predhodno izvedenih mednarodnih raziskavah (glej poglavje Finančna pismenost) so avtorji pogosto navajali povezavo med obiskovanjem predmetov s področja ekonomije in finančno pismenostjo. Tisti, ki so obiskovali ekonomijo, so bili uspešnejši pri varčevanju in ustvarjanju premoženja.

Tabela 8: Poznavanje ekonomije pri anketirancih

Poznavanje ekonomije pri anketirancih	Frekvenca	Odstotek (%)
Obvezni predmet	2	1
Izbirni predmet	21	11
Želja	20	10
Ne	153	78
SKUPAJ	196	100

Graf 4: Ali obiskuješ predmet s področja ekonomije?

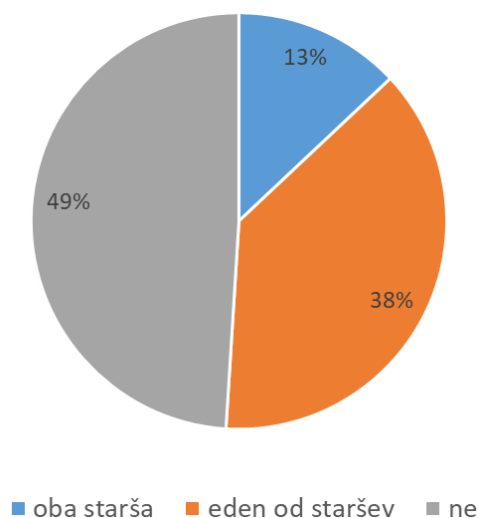

Pri več kot polovici anketirancev vsaj eden od staršev poseduje znanje ekonomije; bodisi teoretično ali praktično. Od tega pri 13 % oba starša.

Tabela 9: Poznavanje ekonomije pri starših anketiranca

Poznavanje ekonomije pri starših anketiranca	Frekvenca	Odstotek (%)
Oba starša	25	13
Eden od staršev	75	38
Ne	96	49
SKUPAJ	196	100

Graf 5: Je kateri od staršev po izobrazbi ekonomist oziroma je zaposlen na področju, ki zahteva ekonomska znanja?

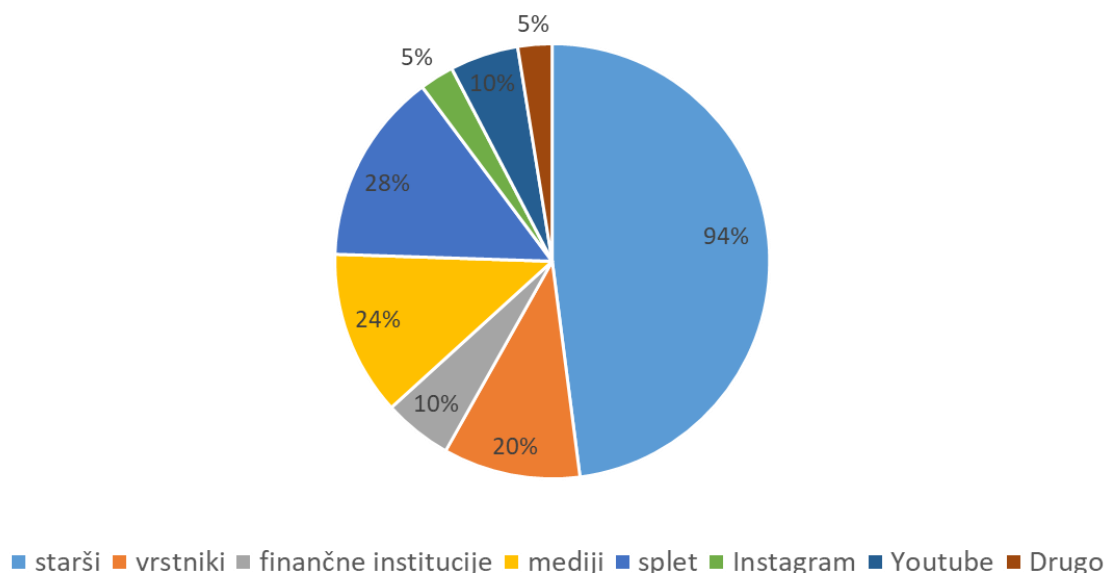
Pri vprašanju o pridobivanju informacij o finančnih zadevah so lahko označili več odgovorov. 184 (94 %) informacije pridobiva od staršev, 40 (20 %) od vrstnikov, 19 (10 %) od finančnih institucij, kamor sodijo banke, skladi ..., 47 (24 %) iz medijev (časopisi, revije ...), 54 (28 %) iz brskanja po spletu, 10 (5 %) iz temu namenjenih profilov na Instagramu in 20 (10 %) preko izobraževalnih videov na Youtube. Vprašanje je bilo polodprto, kar omogoča globljo analizo vprašanja. Dijaki so pod drugo navajali sorojence, branje finančnih knjig, šolo in ameriškega poslovneža Warrena Buffetta.

96 % žensk in 85 % moških se je ravnanja naučilo od staršev. Ugotovitev, da starši močneje vplivajo na dekleta, se sklada z izsledki raziskave Jorgenes in Savla (2010). Pridobljen podatek, da se več kot 90 % dijakov ravnanja nauči od staršev, se sklada z rezultati raziskave Štefanec in Šauperl (2015). Pri raziskavi Jagodič in Dermal (2013) je ta podatek občutno manjši – malo čez polovico. V raziskavi sta preverjala pridobivanje informacij bolj specifično, in sicer o naložbah. Ugotovila sta, da dijaki informacije v 69 % pridobijo od bank in posredniških hiš, v 62 % preko spleta, v 54 % od finančnih svetovalcev, 39 % od staršev in 18 % preko medijev. Izsledki naše raziskave se ne skladajo z njihovimi, saj je pridobivanje informacij o finančnih zadevah pri finančnih institucijah izbralo najmanj anketiranih študentov (19 %), največ informacij za starši (94 %) pridobijo anketirani dijaki iz medijev; 120 (61%) jih je izbralo tiskani ali spletni medij.

Tabela 10: Od koga si se naučil ravnanja z denarjem in odločanje o finančnih zadevah?

Informacije o finančnih zadevah	Frekvenca	Odstotek (%) od 196
Starši	184	94
Vrstniki	40	20
Finančne institucije	19	10
Mediji	47	24
Splet	54	28
Instagram	10	5
Youtube	20	10
Drugo	10	5

Graf 6: Od koga si se naučil ravnanja z denarjem in odločanje o finančnih zadevah?

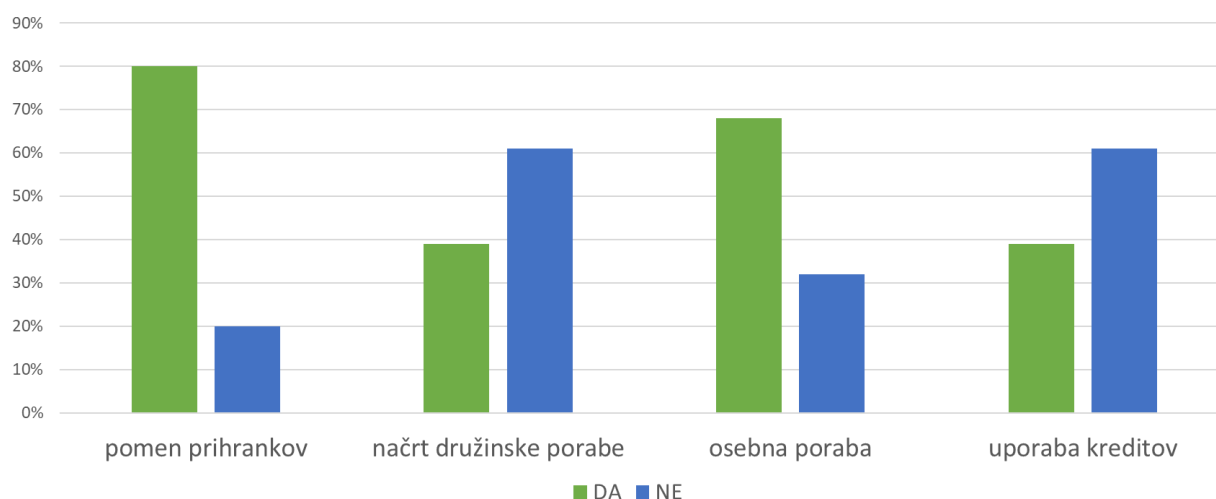
V nadaljevanju me je zanimal **vpliv staršev na ravnanje z denarjem**. Raziskava je pokazala, da večina dijakov s svojimi starši govori o pomenu prihrankov (80 %) in osebni porabi (68 %), ne pa tudi o področjih, s katerimi se bodo dijaki zagotovo srečali kasneje v življenju. O načrtu družinske porabe in uporabi kreditov večina dijakov (61 %), ne govori. Pri vprašanjih Je kateri od staršev po izobrazbi ekonomist oziroma je zaposlen na področju, ki zahteva ekonomska znanja? in O katerih izmed naštetih področij govorite s starši? smo preverjali vpliv staršev na finančno pismenost mladih. Ekonomsko znanje staršev in

poučevanje otrok o finančnih pojmi in upravljanju z osebnimi financami imata po izsledkih mednarodnih raziskav po navedbah Trunka (2016) vpliv na finančno pismenost mladih. Starši, ki so ekonomsko podkovani in z otroci govorijo o finančnih zadevah, dajejo svojim potomcem visoke predispozicije za sprejemanje bolj ekonomičnih odločitev.

Tabela 10: Vpliv staršev na ravnanje z denarjem

Vpliv staršev na ravnanje z denarjem	Frekvenca		Odstotek (%)	
	DA	NE	DA	NE
Pomen prihrankov	156	40	80	20
Načrt družinske porabe	76	120	39	61
Osebna poraba	134	62	68	32
Uporaba kreditov	77	119	39	61
SKUPAJ	196		100	

Graf 7: Vpliv staršev na ravnanje z denarjem

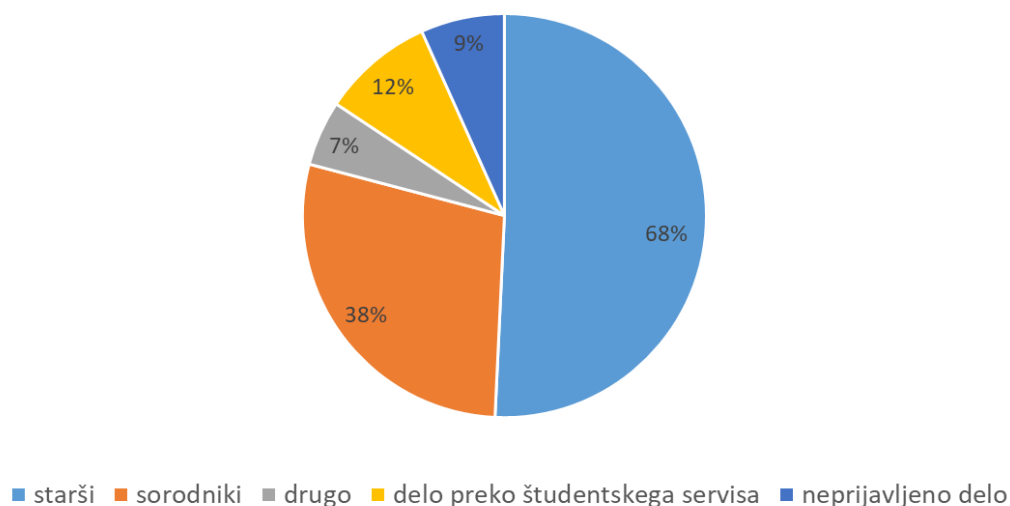
Na vprašanje o **virih dohodkov** je raziskava pokazala, da največ (134 = 68 %) dijakov prejme denar od staršev. Na drugem mestu so sorodniki – 74 dijakov (38 %), na tretjem delo preko študentskega servisa z 23 dijaki (12 %), nato neprijavljeno delo – 18 dijakov (7 %). Dijaki denar prav tako pridobivajo iz rasti delnic, iz Fortnite turnirjev in od pokojnine. Jagodič in Dermol (2013) sta z raziskavo v savinjski regiji pridobila naslednje rezultate: 88 % dijakov denarna sredstva prejme od staršev, 44 % od dela preko študentskega servisa in 23 % od starih staršev. Podobno vprašanje se pojavi tudi pri Štefanec in Šauperl (2015). Rezultati so naslednji: 80 % starši, 42 % sorodniki, 41 % študentski servis in 11 % neprijavljeno delo (čiščenje, plačljivo varstvo otrok, inštrukcije ...). V obeh raziskavah je

bil delež tistih, ki denar dobijo od staršev, višji v primerjavi z našimi podatki. Razlog za odklon bi lahko bil vzorec; v našo raziskavo so bili vključeni le Zoisovi štipendisti, ki na mesec dobijo 122,88 €. 32 (16 %) anketirancem Zoisova štipendija predstavlja edini vir rednega mesečnega prejemka. Pri družinah z nižjimi dohodki morda dijaki ne prejemajo dodatnih sredstev od staršev.⁶ Pri sorodnikih naši podatki ne odstopajo od raziskave iz leta 2015, prav tako delež tistih, ki si dohodek ustvarjajo z neprijavljenim delom. Bistveno razliko lahko opazimo tudi pri delu preko študentskega servisa. Po naših izsledkih je delež teh skoraj za polovico nižji kot v predhodnih raziskavah. Dijaki si z delom ustvarjajo dodatni dohodek. Na podlagi ugotovitev iz 14. vprašanja (72 % dijakov zadovoljnih z višino štipendije) lahko sklepamo, da Zoisovi štipendisti ne čutijo potrebe po dodatnem zaslužku.

Tabela 11: Viri rednih mesečnih finančnih prejemkov

Viri rednih mesečnih finančnih prejemkov	Frekvenca	Odstotek (%) od 196
Starši	134	68
Sorodniki	74	38
Delo preko študentskega servisa	23	12
Neprijavljeno delo	18	9
Drugo	13	7

Graf 8: Viri rednih mesečnih finančnih prejemkov

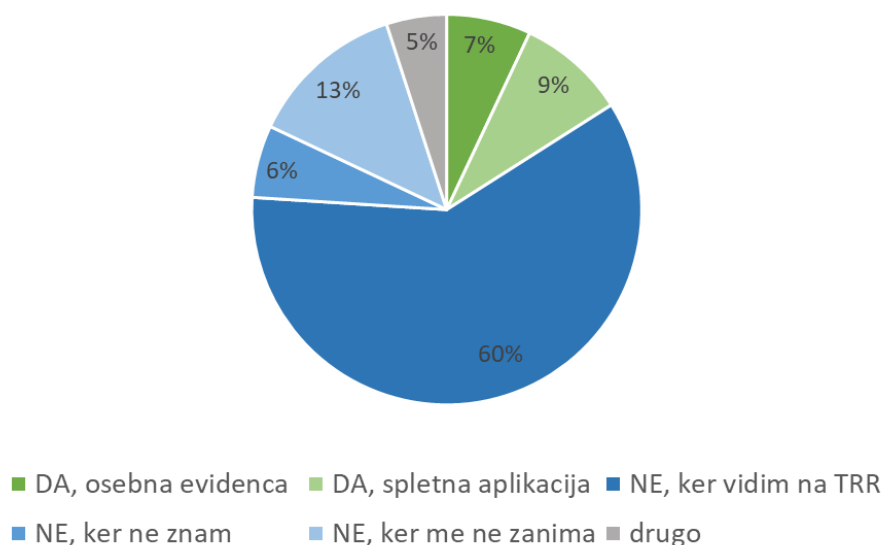
⁶ Socialnega statusa družin nismo preverjali, saj bi s tem verjetno padlo število tistih, ki bi bili pripravljeni sodelovati.

Ker imajo štipendisti redni dohodek, nas je zanimalo, če vodijo **evidenco porabe**. 30 dijakov (16 %) si prejemke in izdatke zapisuje redno. Od tega 13 (7 %) v svoji evidenci (npr. Exel) in 17 (9 %) v spletni aplikaciji. Podatek je primerljiv z raziskavo Štefanec in Šauperl (2015), kjer je evidenco vodilo 20 %. 117 dijakov (60 %) meni, da je dovolj, če prejemke in izdatke vidijo na transakcijskem računu, 6 % (12 dijakov) ne zna voditi evidence, enajstih dijakov (5 %) pa to ne zanima. Ostali trdijo, da si izdatke zapomnijo ali jih pozabijo beležiti.

Tabela 13: Vodenje evidence pri anketiranih

Vodenje evidence	Frekvenca	Odstotek (%)
DA, svoja evidenca	13	7
DA, spletna aplikacija	17	9
NE, ker vidim na TRR	117	60
NE, ker ne znam	12	6
NE, ker me ne zanima	26	13
Drugo	11	5
SKUPAJ	196	100

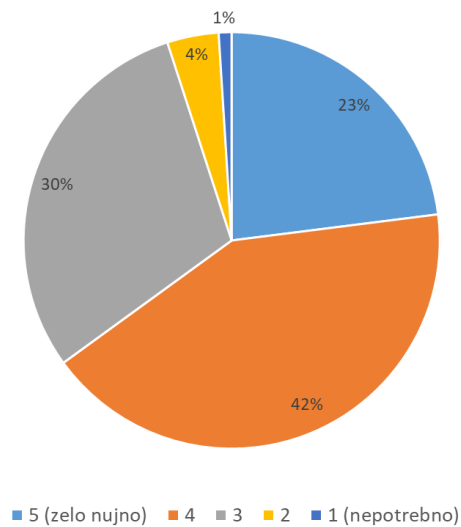
Graf 9: Ali si prejemke in izdatke zapisuješ redno?

Nadalje nas je zanimalo, ali je za anketirane **vodenje in načrtovanje pomembno**. Da je to nepotrebno, meni samo 1 anketiranec. Na 5-stopenjski lestvici je pomembnost vodenja in načrtovanja financ z 2 ocenilo 7 dijakov (4 %), s 3 59 dijakov (30 %), s 4 83 (42 %) in kot

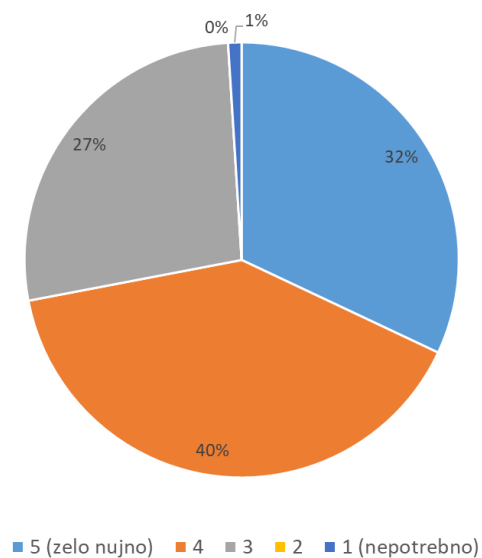
zelo nujno 46 dijakov (23 %). Presenetila nas je neskladnost zgornjih podatkov o beleženju in ocenjevanje nujnosti. Kljub temu da evidenco vodi le 16 %, jih 65 % meni, da je vodenje in načrtovanje financ nujno.

Graf 6: Pomen vodenja in načrtovanja financ

Anketirani so ocenjevali tudi **pomen varčevanja**. 3 dijakom (1 %) se zdi varčevanje nepotrebno, nevtralnih je 53 (27 %), nujno se zdi 78 dijakom (40 %), zelo nujno pa 62 (32 %) anketiranim dijakom.

Graf 10: Pomen varčevanja

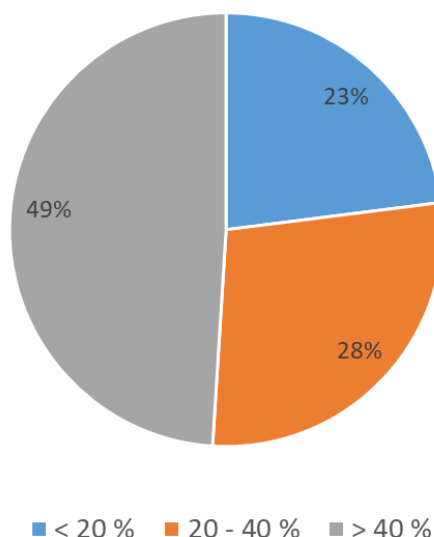
Na podlagi raziskav Štefanec in Šauperl (2015) in Jagodič in Dermol (2015), kjer je bilo ugotovljeno, da pri prvi več kot 88 % in pri drugi več kot 67 % dijakov varčuje, smo

predpostavili, da dijaki varčujejo. Preverjali smo torej odstotek prejemkov, ki jih dijaki **namenijo varčevanju**. Ugotovili smo, da 49 % (96 dijakov) varčuje več kot 40 % denarja, 28 % (55 dijakov) med 20 % in 40 % in 23 % (45 dijakov) manj kot 20 % dohodkov. Če vzamemo samo Zoisovo štipendijo, ki 84 % anketirancem predstavlja le del rednih mesečnih prejemkov, polovica dijakov mesečno privarčuje vsaj 32,55 €.

Tabela 12: Varčevanje pri anketirancih

Varčevanje	Frekvenca	Odstotek (%)
Do 20 %	45	23
Od 20 do 40 %	55	28
Nad 40 %	96	49
SKUPAJ	196	100

Graf 71: Koliko denarja povprečno mesečno privarčuješ?

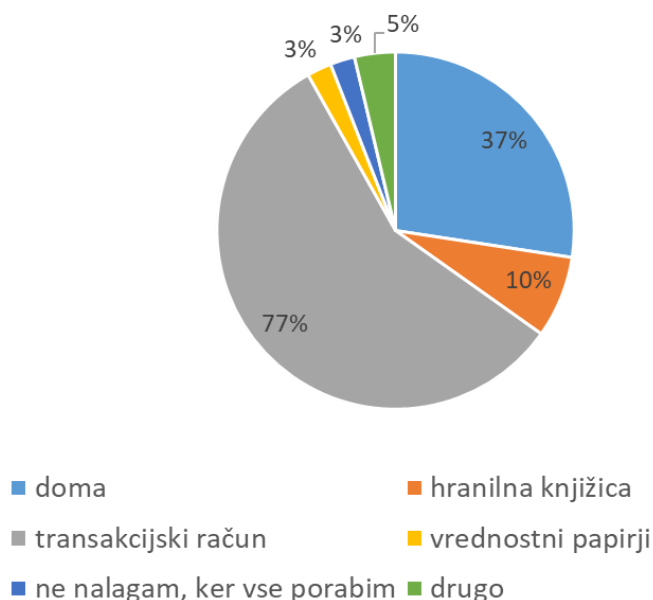
Na podlagi teorije smo predvidevali, da denar štipendisti varčujejo. Zgornja ugotovitev predvidevanje potrjuje. Pri naslednjem vprašanju smo preverjali, kaj naredijo dijaki z denarjem – **naložbe denarja**. Izmed 196 anketirancev jih 193 (97 %) varčuje. Odstotek je celo še višji kot pri raziskavah, v katere so bili vključeni tudi tisti, ki Zoisove štipendije ne pridobivajo. 77 % (151 anketiranih) denar pusti na transakcijskem računu, 37 % (73 dijakov) ga hrani doma, 10 % (19 dijakov) na hranilni knjižici, 3 % (6 dijakov) pa denar vlaga v vrednostne papirje. Doma ali na TRR denar hrani 91 % (178 dijakov). Poleg tega dijaki denar nalagajo v varčevalne račune, 1 vlaga v zlato in sklade. Raziskava Štefanec in Šauperl (2015)

je pokazala, da 88 % vseh dijakov (tudi brez Zoisove štipendije) varčuje doma in denarja ne plemeniti. Takih je med Zoisovimi štipendisti le 37 % (73 anketirancev), kar ni presenetljivo, saj vsi Zoisovi štipendisti denar prejemajo na transakcijski račun. Glede naložb je naš odstotek 8 % za tretjino nižji od tistega v raziskavi Jagodič in Dermol (2013), ki je znašal 24 %.

Tabela 13: Naložbe anketirancev

Naložbe	Frekvenca	Odstotek (%) do 196
Ne nalagam, ker vse porabim	6	3
Doma	73	37
Hranilna knjižnica	19	10
Transakcijski račun	151	77
Vrednostni papirji	6	3
Drugo	9	5

Graf 12: Kam običajno nalagaš privarčevani denar?

Preverjali smo tudi **poznavanje realne vrednosti denarja pri inflaciji**. Izbrali smo vrednost 100 € in letno inflacijo 2 %. Denar, ki ga varčujemo doma ali na transakcijskem računu, realno izgublja vrednost (več o tem v poglavju Primeri donosne porabe Zoisove štipendije). Da denar izgublja vrednost doma, so vedeli 104 dijaki (53 %), za varčevanje na TRR pa 64 dijakov (33 %). Da vrednost denarja doma pade, je vedelo največ (75 %) 4. letnikov, ostali letniki so se gibali okoli 50 %. Vezana vloga na varčevalnem računu ni donosna, so pa izgube

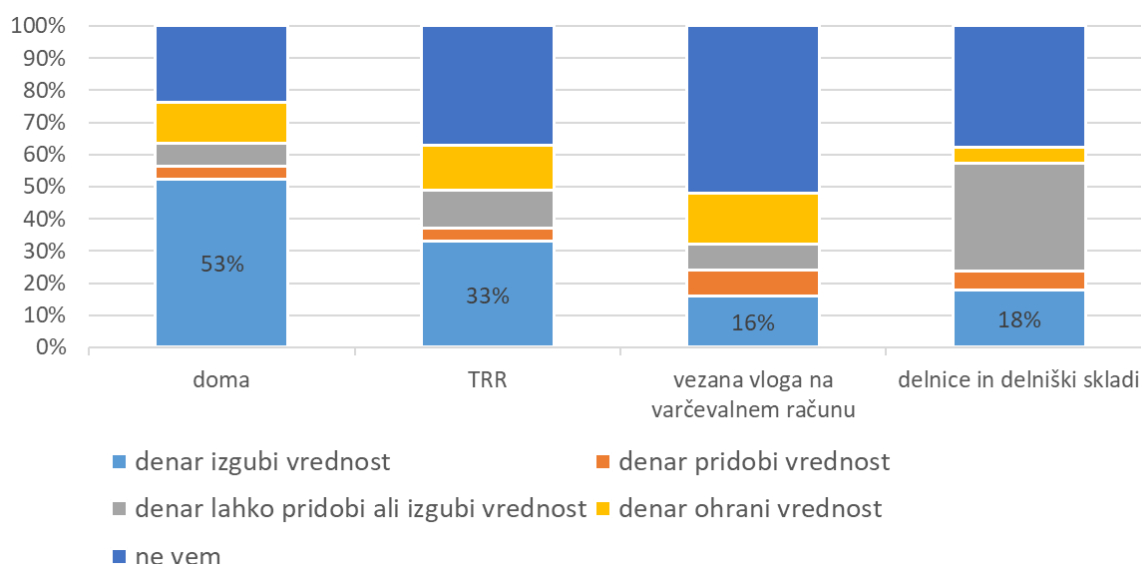
zaradi obresti nižje. Do izgube vseeno pride, saj je obrestna mera praviloma nižja od inflacije v državi. O izgubi vrednosti je ozaveščenih 31 dijakov (16 %), 32 pa jih meni, da denar ohrani vrednost. Pri delnicah in v delniških skladih lahko denar pridobi ali izgubi vrednost. Pravilno možnost je izbralo 66 dijakov (34 %). Generalno gledano je bil odstotek pravilnih odgovorov pri vseh primerih najvišji. Največ (53 %) jih je vedelo, da denar doma izgublja vrednost. Ta podatek nas je presenetil. Za možnost ne vem se je pri varčevanju doma odločilo 24 % (47 dijakov), na TRR 37 % (72 dijakov), na vezani vlogi na varčevalnem računu 52 % (101 anketiraneec) in pri delnicah in delniških skladih 38 % (74 dijakov). Na vsa vprašanja o gibanju realne vrednosti denarja je pravilno odgovorilo 3 % dijakov.

Če izvzamemo delnice in delniške sklade, večina dijakov meni, da denar pri naložbah izgubi vrednost. Naložbe v delnice in delniške sklade povezujejo z visoko stopnjo tveganja. Glede na podatke v spodnji tabeli in podatek, da v naložbe vlaga le 8 % anketirancev, lahko sklepamo, da Zoisovi štipendisti (na podlagi preteklih raziskav večina dijakov) z možnostmi dolgoročnih naložb, kjer se tveganje za izgubo realne vrednosti denarja zmanjša, niso dobro seznanjeni.

Tabela 16: Predvidevanja anketirancev o gibanju realne vrednosti denarja

Realna vrednost 100 € pri 2 % inflaciji	Doma		TRR		Vezana vloga na varčevalnem računu		Delnice ali delniški skladi	
	v	%	v	%	v	%	v	%
Denar izgubi vrednost	104	53	64	33	31	16	35	18
Denar pridobi vrednost	7	3	8	4	16	8	12	6
Denar lahko pridobi ali izgubi vrednost	13	7	24	12	16	8	66	34
Denar ohrani vrednost	25	13	28	14	32	16	9	4
Ne vem	47	24	72	37	101	52	74	38
SKUPAJ	196	100	196	100	196	100	196	100

Graf 13: Predvidevanja anketirancev o gibanju realne vrednosti 100 €

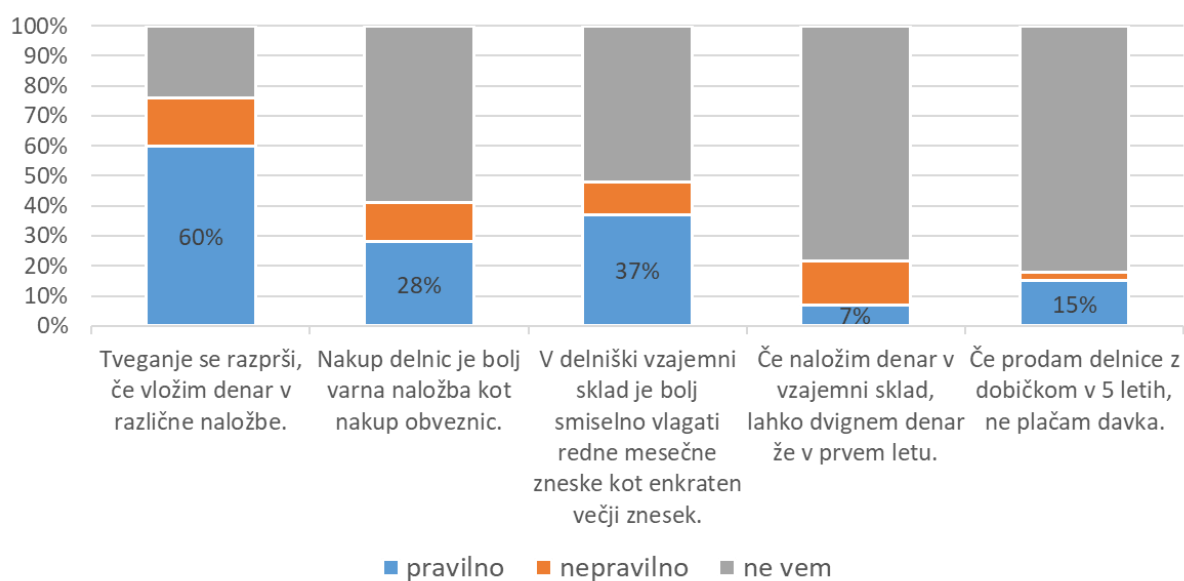

Finančno pismenost dijakov smo preverjali s **5 trditvami o naložbah**. Dijake smo prosili, da trditev označijo z DA (drži) ali NE (ne drži). Podali smo še 3. možnost – NE VEM. Prva trditev »Tveganje se razprši, če vložim denar v različne naložbe« je pravilna. Z DA jo je označilo 118 dijakov, kar predstavlja 60 %. Delež dijakov, ki je na vprašanje odgovoril pravilno, je pri prvi trditvi v primerjavi z ostalimi najvišji, pri odgovoru NE VEM pa najnižji (24 %). Pri vseh ostalih trditvah je možnost NE VEM izbrala več kot polovica. Druga trditev se je glasila »Nakup delnic je bolj varna naložba kot nakup obveznic« in je napačna. Z NE je odgovorilo 54 dijakov (28 %). Tretja trditev »V delniški vzajemni sklad je bolj smiselno vlagati redne mesečne zneske kot enkratni večji znesek« je pravilna, saj se s časovno amplitudo izognemo posledicam nihanja in s tem zmanjšamo verjetnost velike izgube. Na trditev je pravilno odgovorilo 54 dijakov (28 %), nepravilno pa 26 (13 %). Tudi trditev »Če naložim denar v vzajemni sklad, lahko dvignem denar že v prvem letu« je pravilna. Pri tej trditvi je delež pravih odgovorov najnižji in predstavlja 7 % (13 dijakov). 29 dijakov (15 %) je odgovorilo z NE, ostali (154 = 79 %) pa z NE VEM. Zadnja trditev »Če prodam delnice z dobičkom v 5 letih, ne plačam davka« je napačna. Dobiček je obdavčen z 27,5 %. To je vedelo 29 dijakov (15 %). Največ dijakov (161 = 82 %) je izmed vseh trditvev pri zadnji izbralo možnost NE VEM. Na vse trditve iz zgornje tabele je z NE VEM odgovorilo 35 anketirancev (18 %), pravilno pa 3 anketiranci (1,5 %). 1 napačen odgovor je imelo 12 dijakov (6 %). Napačno na vse trditve ni odgovoril noben anketiranec. Izsledki naše raziskave se skladajo s podatki iz mednarodne raziskave PISA; finančna pismenost dijakov je nizka.

Tabela 17: Preverjanje finančne pismenosti pri anketirancih

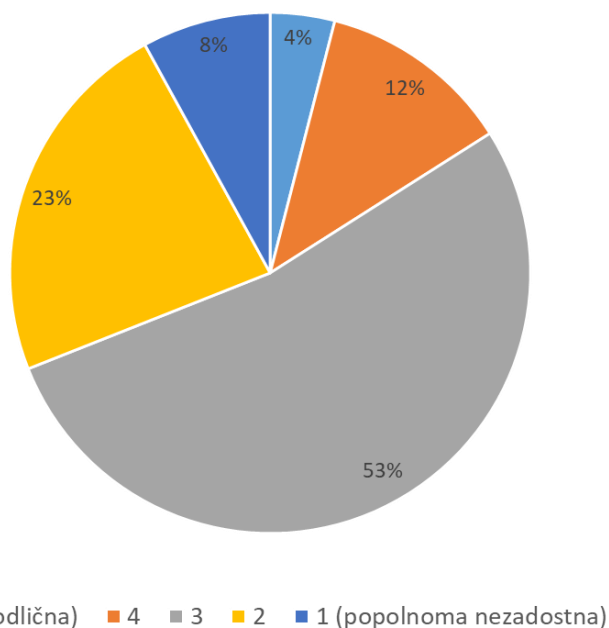
Finančna pismenost	Frekvenca			Odstotek (%)		
	P	N	ne vem	P	N	ne vem
Tveganje se razprši, če vložim denar v različne naložbe.	118	31	47	60	16	24
Nakup delnic je bolj varna naložba kot nakup obveznic.	54	26	116	28	13	59
V delniški vzajemni sklad je bolj smiselno vlagati redne mesečne zneske kot enkratni večji znesek.	73	21	102	37	11	52
Če naložim denar v vzajemni sklad, lahko dvignem denar že v prvem letu.	13	29	154	7	15	78
Če prodam delnice z dobičkom v 5 letih, ne plačam davka.	29	6	161	15	3	82
SKUPAJ	196			100		

Graf 14: Pravilnost odgovorov pri preverjanju finančne pismenosti

Preden smo anketirance prosili, da **ocenijo svojo finančno pismenost**, smo jo definirali. Finančna pismenost je kombinacija ozaveščenosti, znanja, spretnosti, vedenja in obnašanja, ki je potrebno za ustrezno finančno odločitev in doseg lastne finančne blaginje. Za ocenjevanje smo podali 5-stopenjsko lestvico, pri čemer 1 pomeni popolnoma nezadostno in 5 odlično. Več kot polovica (103 = 53 %) se jih je odločila za nevtralno možnost – 3, 45 (23 %) za 2, 16 (8 %) za 1, 24 (12 %) za 4 in najmanj – 8 (4 %) za 5. Povprečje ocen je 2,8. Dva od treh, ki so na vse trditve o finančni pismenosti odgovorili pravilno, sta svojo finančno pismenost ocenila s 3, eden pa s 5. Izmed tistih, ki so na vsa vprašanja odgovorili z NE VEM, je 27 (77 %) dijakov svojo finančno pismenost ocenilo z oceno 3, 5 (14 %) dijakov z oceno 2 in trije (9 %) dijaki z oceno 1.

Graf 15: Ocenjevanje lastne finančne pismenosti pri anketirancih

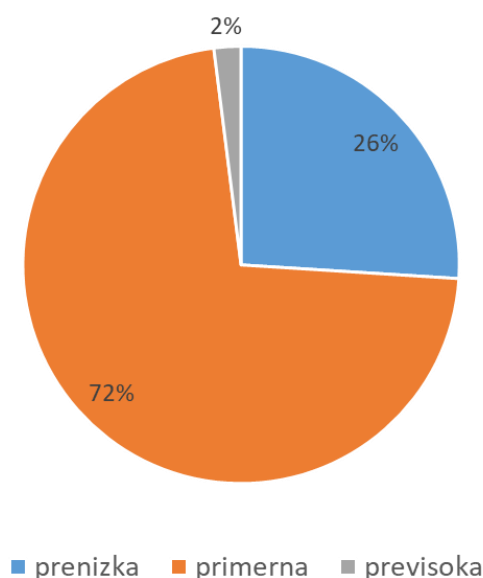

Ker smo raziskovali Zoisove študente, nas je zanimalo, kaj menijo o višini te štipendije. 141 anketirancev (72 %) meni, da je Zoisova štipendija primerna, 51 (26 %) se zdi prenizka, 4 anketirancem pa previsoka. Zoisovim študentom se zdi prenizka v primerjavi z državno. Državna štipendija znaša med 35,84 in 97,28 € (vir: <https://www.gov.si teme/drzavna-stipendija/>). Poleg tega se državna po 18. letu podvoji. Zoisova štipendija se pri študentih poviša za 20,48 € (vir: <http://www.sklad-kadri.si/si/stipendije/zois/zstip1/postopki/>). Eden je predlagal vzpostavitev višjih kriterijev za pridobitev, ki bi za sabo potegnili višjo štipendijo.

Tabela 14: Mnenje o višini Zoisove štipendije

Mnenje o višini Zoisove štipendije	Frekvenca	Odstotek (%)
Prenizka	51	26
Primerna	141	72
Previsoka	4	2
SKUPAJ	196	100

Graf 8: Mnenje o višini Zoisove štipendije

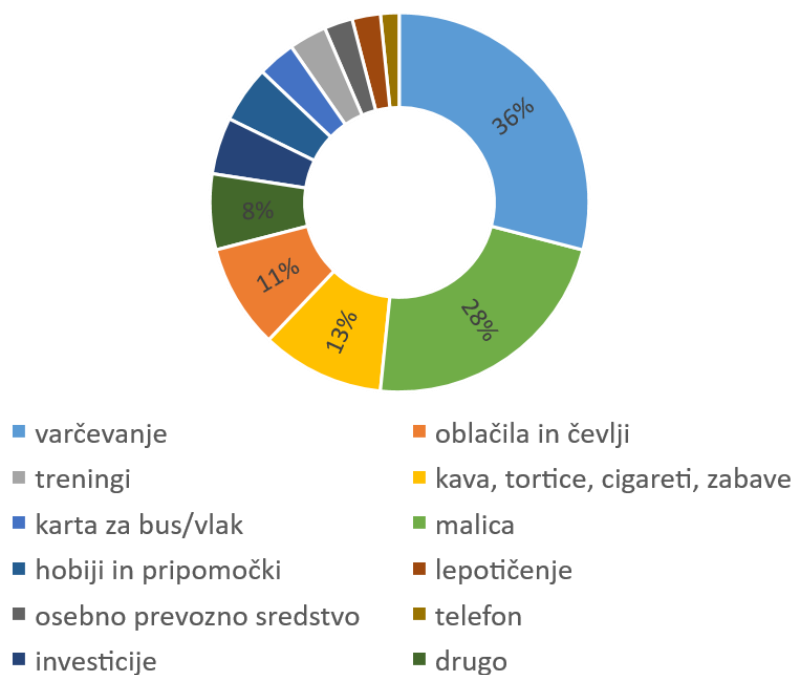
Pri zadnjem vprašanju nas je zanimala konkretna **mesečna poraba anketiranih**. Največ dijakov (148 = 76 %) del štipendije varčuje. Varčevanju namenijo med 5 in 120 €, v povprečju 60,4 €, kar predstavlja največji delež. Mejna nagnjenost dijakov k varčevanju znaša 49,15 %. Na drugem mestu je druženje, k čemur spadajo kave, torte, cigareti, zabave ... Zanj zapravlja 144 dijakov (74 %), v povprečju 17,4 € mesečno. Na tretjem mestu je malica s 55 % (107 dijakov), za katero dijaki v povprečju namenijo 34,8 €, sledijo oblačila in obutev s 41 % (80 %) z 26,6 € mesečno. Na 5. mestu so hobiji in pripomočki, za katere 58 dijakov (39 %) zapravi med 5 in 50 €, v povprečju 17,7 €. Karto za avtobus in/ali vlak si s štipendijo financira 27 dijakov (14 %), ki zanj v povprečju odštejejo 21,6 €. 28 štipendistov (14 %) si samo plačuje frizerja in kozmetičarko. Zato potrebujejo med 5 in 27 €, povprečje te porabe je 12,4 €. Za telefon in investicije štipendijo porablja 18 dijakov (9 %). Za telefon v povprečju 22,1 €, za investicije pa 30,6 € na mesec. 6 dijakov iz Zoisove štipendije financira osebno prevozno sredstvo (avto, motor ...), 5 dijakov (3 %) si plačuje treninge. Za osebno prevozno sredstvo odštejejo med 20 in 50 € mesečno, za treninge pa med 50 in 60 €. Poleg naštetega štipendisti denar porabljujejo še za kupovanje daril, naročnine na kanale, kot je Netflix, za dijaški dom, šolo (fotokopiranje, plačljivi izleti in športni dnevi ...) in potovanja.

Zoisova štipendija je v osnovi namenjena razvoju osebnih potencialov. K temu sodijo treningi in hobiji ter pripomočki. Raziskava je pokazala, da jo temu namenja le 33 % dijakov (63), ki za to porabi povprečno 69,7 € mesečno.

Tabela 15: Poraba Zoisove štipendije

Poraba Zoisove štipendije	Število dijakov		Minimum (€)	Maksimum (€)	Povprečje (€)
	v	% od 196			
Kava, tortice, cigareti, zabave	144	74	2	100	17,4
Oblačila in čevlji	80	41	5	70	26,6
Malica	107	55	5	80	34,8
Telefon	18	9	3	75	22,1
Karta za bus/vlak	27	14	4	40	21,6
Treningi	5	3	50	60	52,0
Hobiji in pripomočki	58	30	5	50	17,7
Lepotičenje	28	14	5	27	12,4
Osebno prevozno sredstvo	6	3	20	50	29,2
Varčevanje	148	76	5	120	60,4
Investicije	18	9	1	80	30,6
Drugo	17	9	3	100	8,7

Graf 17: Poraba Zoisove štipendije

7 POTRDITEV HIPOTEZ IN RAZISKOVALNIH VPRAŠANJ

V raziskovalni nalogi smo za raziskovalna vprašanja ugotovili naslednje:

RV 1: Se prejemniki Zoisovih štipendij zavedajo pomena osebnih financ?

Na osnovi naše raziskave se Zoisovi štipendisti zavedajo pomena osebnih financ, saj se načrtovanje in vodenje osebnih financ 65 % dijakov zdi nujno ali zelo nujno. Dilema se pojavi pri prenašanju teorije v prakso. Kljub temu da se dijaki zavedajo pomena osebnih financ, osebno evidenco vodi le 16 % dijakov. 9 % izmed njih osebno evidenco vodi preko spletne aplikacije. 60 % anketirancev trdi, da izdatke in prejemke spremlja preko izpisov transakcijskega računa.

Potrdili oziroma zavrgli smo naslednje hipoteze:

Hipotezo 1 (Več kot 70 % anketirancev se uči ravnanja z denarjem od staršev) smo potrdili, ker 94 % anketiranih informacije o finančnih zadevah res prejme od staršev.

Hipotezo 2 (Večina anketiranih ne vodi svoje osebne porabe denarja) smo potrdili, saj osebno evidenco vodi le 16 % anketiranih.

Hipotezo 3 (Večina anketiranih meni, da je Zoisova štipendija prenizka) smo ovrgli, saj se zdi prenizka 26 % anketiranih, 72 % anketiranih pa je z višino zadovoljnih.

Odgovore na raziskovalno vprašanje Kako naj mladi varčujemo, da dosežemo realni donos na privarčevan znesek denarja? smo poiskali na spletnih straneh finančnih institucij in statističnega urada ter ugotovili, da denar doma in (manj) na transakcijskem računu izgublja vrednost zaradi inflacije. Za ohranjanje in donos realne vrednosti denarja je najboljša naložba manjših zneskov v investicijske sklade.

Potrdili oziroma zavrgli smo naslednje hipoteze:

Hipotezo 4 (Več kot polovica anketiranih mesečno privarčuje nad 20 % lastnega denarja) smo potrdili, saj nad 20 % štipendije mesečno varčuje 76 % štipendistov.

Hipotezo 5 (Več kot 70 % anketiranih ima denar na transakcijskih računih ali doma) smo potrdili, saj 91 % dijakov res varčuje doma (37 %) ali na TRR-ju (77 %).

S pomočjo celovitega anketnega vprašalnika smo ugotavljali, ali smo mladi finančno pismeni. Ugotovili smo, da mladi nismo finančno pismeni, saj je na več kot polovico vprašanj o finančni pismenosti pravilno odgovorilo le 9 % anketiranih.

Potrdili oziroma zavrgli smo naslednje hipoteze:

Hipotezo 6 (Večina mladih meni, da ni dovolj finančno pismena) smo potrdili, saj 84 % dijakov svojo finančno pismenost ocenjuje kot popolnoma nezadostno, nezadostno ali nevtralno.

Hipotezo 7 (Večina mladih ne razume finančnih načel tveganja, likvidnosti in donosnosti) smo delno potrdili, saj je večina anketiranih (60 %) ozavestila zgolj, da se tveganje razprši, če imamo različne naložbe, na vsa ostala vprašanja oziroma trditve, ki so se nanašale na tveganje, likvidnost in donosnost naložb, večina anketiranih ni vedela odgovora.

8 PRIMERI DONOSNE UPORABE ZOISOVE ŠTIPENDIJE

Raziskava je pokazala, da z vidika znanja in dosežkov najbolj perspektivni mladi (Zoisovi štipendisti) vedo premalo o vodenju in upravljanju financ. Zato bomo v nadaljevanju prikazali, kaj se realno dogaja z našimi prihranki ob različnih načinih varčevanja oziroma nalaganja denarja. Ob tem bomo upoštevali načelo varnosti, donosnosti in likvidnosti.

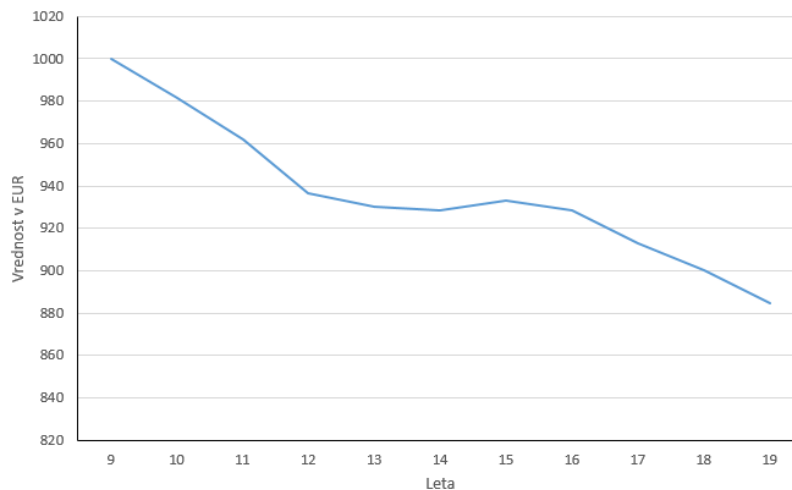
Raziskava je pokazala, da dijaki varčujejo, vendar jih 37 % varčuje le doma. Če varčujemo denar doma, zaradi letne inflacije izgubimo največ. S postopkom deflacioniranja podatkov (nominalni podatek delim s koeficientom inflacije) bomo prikazali, kaj se ob znanih stopnjah inflacije zgodi s 1.000 €, ki nam jih je babica podarila pred 10 leti.

Tabela 16: Gibanje realne vrednosti denarja

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Letne stopnje rasti cen (%)	1,8	1,9	2,0	2,7	0,7	0,2	-0,5	0,5	1,7	1,4	1,8
Realna vrednost denarja	1000	981,35	962,11	936,82	930,31	928,45	933,11	928,47	912,95	900,35	884,43

Vir. Lasten in stat.si.

Graf 18: Gibanje realne vrednosti 1000 € prihrankov doma

Vir. Lasten.

Ugotovimo lahko, da smo realno izgubili 115,57 € (11,6 %) denarja. Nominalno imamo še vedno 1000 €, a kupimo si lahko za približno 115,57 € manj izdelkov oziroma storitev. Kupna moč bi lahko bila še manjša (lahko tudi nekaj večja), če bi naša nakupna košarica vsebovala izdelke in storitve, ki so se bolj podražili (pocenili) od letnega povprečja rasti cen. Ugotovimo, da je varčevanje doma z vidika donosa nesmiselno zaradi inflacije. Prav tako se lahko vprašamo o načelu varnosti, saj nas lahko oropajo in smo ob ves denar. Je pa ta denar zelo likviden, kar pomeni, da ga lahko kadarkoli uporabimo za nakup izdelkov ali storitev.

Kam torej z denarjem? Ugotovili smo, da večina Zoisovih študentov varčuje vsaj 40 € na mesec, kar zneso 480 € na leto. S pomočjo spletne aplikacije Zveze potrošnikov Slovenije smo ugotavljali donosnost varčevanja na banki. Če predpostavimo, da bi ta denar vezali za eno leto, kar pomeni, da bi se likvidnost zmanjšala, saj ne bi mogli v vmesnem času dostopati do denarja, bi naš donos znašal:

Datum zadnje posodobitve podatkov: 21.01.2020.

Podatke posodobimo vsaka dva meseca.

Banka	Privarčevani znesek	Obrestna mera
Abanka d.d.	480,05 €	0,01 %
Addiko Bank d.d.	480,49 €	0,10 %
Banka Intesa Sanpaolo d. d.	480,24 €	0,05 %
BKS Bank AG, bančna podružnica	Podatka ni v ceniku	Podatka ni v ceniku
Delavska hranilnica d.d.	480,24 €	0,05 %
Deželna banka Slovenije d.d.	480,38 €	0,08 %
Gorenjska banka d.d.	480,72 €	0,15 %
Lon d.d.	480,48 €	0,10 %
NLB d.d.	Podatka ni v ceniku	Podatka ni v ceniku
Nova KBM d.d.	Podatka ni v ceniku	Podatka ni v ceniku
Primorska hranilnica Vipava d.d.	480,72 €	0,15 %
Sberbank banka d. d.	480,78 €	0,16 %
SKB banka d.d.	480,05 €	0,01 %
UniCredit Banka Slovenija d.d.	Podatka ni v ceniku	Podatka ni v ceniku

Obrestne mere so informativne narave in predstavljajo osnovno izhodišče pri izbiri oblike varčevanja. Banke obravnavajo komitente tudi individualno, zato vam svetujemo osebni obisk banke. Podatke smo zbrali 20.1.2020.

Slika 3: Donos varčevanja na bankah

(vir: https://www.zps.si/index.php?option=com_osebnefinance&view=primvarcevanja)

V letu 2019 bi v najboljšem primeru zaslužili 78 centov za privarčevanih 480 € denarja, v petih letih bi z obrestno obrestnim računom zaslužili 9,17 € obresti na 2.400 € vložnega denarja

Izračunajte, koliko obresti lahko zaslužite z varčevanjem

Način vplačila sredstev	<input type="text" value="Periodično"/>
Znesek vplačil	<input type="text" value="40"/>
Število period (ena perioda je en mesec)	<input type="text" value="60"/>
Obrestna mera	<input type="text" value="0,15"/> v odstotkih letno
Način obrestovanja	Relativno ☐ Konformno ☒
<input type="button" value="Izračunaj"/>	
Skupaj vplačano	<input type="text" value="2.400,00€"/> v evrih
Znesek obresti	<input type="text" value="9,17€"/> v evrih
Skupaj privarčevano	<input type="text" value="2.409,17€"/> v evrih

Slika 4: Donos varčevanja na bankah

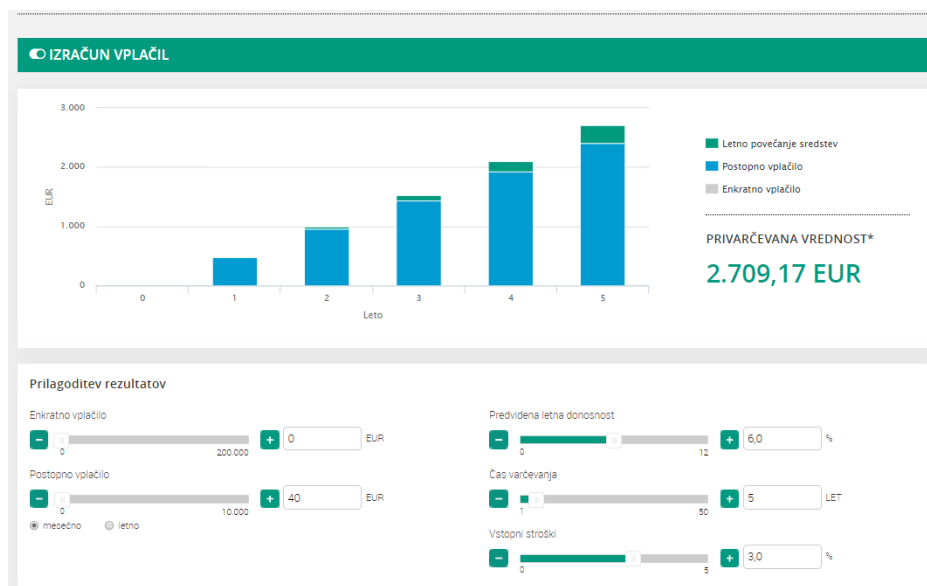
(vir: https://www.zps.si/index.php?option=com_osebnefinance&view=obrestivarcevanje)

Zaradi realno negativnih obrestnih mer (obrestna mera je manjša od stopnje inflacije) pa bi bil naš znesek po prvem letu varčevanja realno 472,28 (480,78 / 1,018). Sklepamo lahko, da se varčevanje na banki tudi z vidika donosnosti ne izplača, ker je po sedanjih obrestnih merah najvišji donos 0,15 %. Je pa varčevanje na banki varnejše, saj Evropska centralna banka jamči za depozite⁷ v višini 100.000 €, to je znesek, ki ga ECB zagotavlja kljub morebitnemu slabemu poslovanju poslovne banke, ki pa mora soditi pod nadzor ECB oziroma Banke Slovenije (<https://www.bsi.si/financna-stabilnost/jamstvo-za-vloge-v-bankah>).

Za nas dijake, ki prejemamo štipendijo, pa obstaja tudi možnost naložb manjših denarnih zneskov v investicijske sklade. Na spletni strani družbe za upravljanje Sava Infond smo opravili nekaj izračunov. Ker smo mladi in se učimo, tudi upravljanja z denarjem, smo predvideli srednjo do visoko stopnjo tveganja. Na predavanjih upravljalca skladov smo izvedeli, da na globalnem trgu ob upoštevanju globalne gospodarske rasti in rasti števila prebivalstva pričakujejo do 6 % povprečne donose pri delniških skladih, zato smo naredili projekcijo naložbe denarja v globalni sklad s 6 % donosom v enem, petih in desetih letih, če vsak mesec v sklad vložimo 40 €.

Spletna aplikacija nam pokaže, da zaradi vstopnih stroškov in stroškov upravljanja v enem letu dosežemo donos 60 centov, saj znaša privarčevana vrednost 480,60 €. Situacija se spremeni, če varčujemo 5 let. V tem primeru je vložena vrednost 2.400 €, potencialno privarčevana pa 2.709,17 €, razlika je 309,17 €.

⁷ Depoziti so v banko vložena denarna sredstva. (Vir: <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=depozit>.)

Slika 5: Donos 5-letne naložbe v sklad (vir: <https://www.infond.si/vas-osebni-cilj>)

Dolgoročnost se še bolj obrestuje – v 10 letih varčevanja, kar predstavlja čas srednje šole in študija, ko prejemo Zoisovo štipendijo, bi lahko na 4.800 € vloženega denarja ustvarili 6.334,65 €, torej bi nominalno osnovni znesek povečali za 1.534,65 €.

Slika 6: Donos 10-letne naložbe v sklad (vir: <https://www.infond.si/vas-osebni-cilj>)

Ker želimo ugotoviti približno realni donos v desetih letih, bomo pričakovan donos 6 % znižali za pričakovano stopnjo inflacije, na 4 %. Projekcija pokaže, da bi ustvarili realno 910 € dodatnega denarja, kar je z vidika realnega donosa precej več kot varčevanje doma ali na banki, kar večina anketiranih počne. Seveda moramo opozoriti, da so naložbe z višjo donosnostjo tudi bolj tvegane in podvržene finančnim in gospodarskim ciklom. Prav zaradi

tega se priporočajo resnično dolgoročne naložbe v sklade. Upoštevati je treba tudi likvidnost naložbe in za naložbe v sklade lahko ugotovimo, da so zelo likvidni, saj je enote premoženja v skladu enostavno prodati in denar je na osebni račun praviloma nakazan v nekaj dneh. Seveda smo ob nujnosti prodaje deležev odvisni od trenutnega finančnega cikla, kar lahko povzroči tudi izgube premoženja. Pri kapitalskih donosih pa ne smemo zanemariti plačila davka, ki znaša 27,5 % na prejete dividende in obresti, pri izplačilu več kot 1.000 € obresti. Prav tako je stopnja davka pri prodaji kapitalskih deležev 27,5 % v prvih petih letih prodaje, nato pa se znižuje vsakih 5 let imetništva kapitala na 20 %, 15 % in 10 %. Po 20 letih imetništva kapitala se davek na dobiček pri prodaji več ne plača.

Tabela 17: Povzetek naložb

	varnost	donos	likvidnost
doma	ne	Realno negativen	da
banka	da	Realno negativen	ne, če je vezano
investicijski skladi	ne	da/ne	da

Vir: Lasten.

Kam in kako bomo nalagali denar, je odvisno od naših finančnih načrtov. Če želimo dijaki prihraniti nekaj denarja za izlet, nakup računalnika, telefona in podobno, bomo verjetno imeli denar na svojih transakcijskih računih. Ker smo mladi, lahko del denarja tudi bolj tvegano naložimo za npr. pet let in se učimo ter spoznavamo, kako deluje trg kapitala, z vsemi prednostmi in pastmi. Tudi če denar 10 let plemenitimo v vrednostnih papirjih, bo donosno naložen denar dobra osnova za večje investicije v času ekonomskega osamosvajanja in morda tudi ustvarjanja lastne družine.

Po nasvetu upravljalca z denarjem, ki smo ga gostili v šoli, se lahko odpovemo delu osebne potrošnje na račun naložb v vzajemne sklade, v času, ko večino finančnega bremena nosijo naši starši. S tem si lahko v obdobju desetih let ustvarimo določeno premoženje, ki ga nato pustimo v skladu za nadaljnjih 30 let. Kljub finančnim ciklom bomo v tako dolgem obdobju, na osnovi sedanjih predvidevanj, ustvarili precejšen realni donos in s tem lastno finančno varnost za upokojitev (Munda, 2020).

Za večanje finančne pismenosti lahko upoštevamo naslednje korake (Munda, 2020):

1. Začnimo z majhnimi zneski – spoznavajmo trg, morebitne izgube bodo manj boleče.
2. Imejmo realna pričakovanja – visoki donosi so na kratek rok praviloma zelo tvegani, dolgoročno pa bolj realni.
3. Učimo se iz izkušenj – lasnih in tujih ter ne ponavljajmo napak.
4. Investirajmo v to, kar poznamo oziroma želimo spoznati.
5. Bodimo racionalni – strah, pohlep, pretirano navdušenje so slabi svetovalci. Denar in naložbe zahtevata disciplino in analitiko.

9 DRUŽBENA ODGOVORNOST

Pri snovanju raziskovalne naloge smo bili pozorni, da ravnamo po načelih družbene odgovornosti. Med njeno izdelavo ni prišlo do kršenja nobenih izmed sedmih načel družbene odgovornosti po ISO 26000. Prizadevali smo si k organiziranosti in preglednosti teoretičnega dela, rezultatov in povzemanja ugotovitev. Nobena meritev ni škodovala družbi in naravi, sodelovanje v anketi je bilo prostovoljno, anketiranci so lahko kadarkoli z anketo prekinili. Poleg tega je bila izvedena v elektronski obliki, s čimer smo se izognili kopičenju odpadnega papirja. V okviru dela naše raziskovalne naloge smo spoštovali predhodno dosežene definicije in raziskave ter ugotovitve tako, da smo navajali njihove avtorje in se s tem izognil plagiatu. Nismo zlorabljali dela drugih in kršili pravil o kraji podatkov, tako uradnih kot tudi neuradnih. Prav tako v raziskavi nismo delali razlik med starostjo, spolom, vero in barvo kože ter ostajamo odprti za reševanje morebitnih težav, ki bi jih raziskava pokazala. Prav tako je tema, ki raziskuje in ozavešča mlade o upravljanju s financami, družbeno odgovorna. Osebno in družbeno odgovorno je poskrbeti za finančno neodvisnost v različnih starostnih obdobjih. Česar se naučimo in ozavestimo mladi, nadgrajujemo v odrasli dobi.

10 SKLEPNE UGOTOVITVE

Večina dijakov se ob prestopu iz osnovne v srednjo šolo prvič sreča z rednimi dohodki. Dijaki prejemajo denar od staršev ali z delom preko študentskih servisov oziroma neprijavljenim delom. Med štipendisti je 16 % takih, ki jim Zoisova štipendija predstavlja edini vir rednega mesečnega dohodka. Večini perspektivnih dijakov štipendija omogoča dodaten vir dohodka, ki je v teoriji namenjen razvoju njihovih potencialov. Za treninge, hobije in pripomočke jo porablja 33 % dijakov, ki razvoju povprečno nameni 69,7 € mesečno. Večina štipendijo porabi za zabavo ali jo varčuje.

72 % Zoisovih štipendistov varčevanju pripisuje velik pomen. Mejna nagnjenost k varčevanju znaša 49,15 %. Povprečno 60,4 € mesečno namenijo varčevanju in 30,6 € naložbam. Hipotezo »Več kot polovica anketiranih mesečno privarčuje nad 20 % lastnega denarja« smo potrdili, saj nad 20 % mesečno privarčuje 76 % štipendistov. Predvidevali smo, da ima več kot 70 % dijakov denar doma ali na transakcijskem računu. Hipotezo smo potrdili, saj 77 % dijakov štipendijo pušča na transakcijskem računu, 37 % jo hrani doma. V obeh primerih denar izgublja vrednost zaradi inflacije. O izgubi vrednosti denarja doma je ozaveščena polovica, na transakcijskem računu pa tretjina. Odstotek obveščenosti glede izgube vrednosti denarja doma je najvišji pri 4. letnikih in znaša 75 %. Hipotezo »Večina mladih ne razume finančnih načel tveganja, likvidnosti in donosnosti« smo delno potrdili, saj je 60 % anketiranih ozavestilo, da se tveganje pri vlaganju v različne naložbe razprši, na ostale trditve o tveganju, likvidnosti in donosnosti pa večina dijakov ni pravilno odgovorila. Raziskava je pokazala, da dijaki naložbe povezujejo z izgubo in visoko stopnjo tveganja. Dijaki z možnostmi dolgoročnih naložb z nižjo stopnjo tveganja za izgubo realne vrednosti denarja niso dobro seznanjeni.

Zaradi nepoznavanja možnosti naložb dijakov smo se odločili predstaviti nekaj primerov naložb, primernih za Zoisove štipendiste. Z analizo gibanja realne vrednosti denarja v zadnjih 10 letih smo ugotovili, da je denar v zajetem časovnem obdobju izgubil 11,6 % vrednosti. Varčevanje denarja doma ni donosna ali varna naložba. Zaradi likvidnosti je primerna za kratkoročno varčevanje. Varčevanje na banki kljub obrestnim meram ni donosno, saj so te praviloma nižje od inflacije. S trenutno najvišjimi obrestnimi merami bi v najboljšem primeru v 5-letnem obdobju zaslužili 9,17 € na 2.400 € vložnega denarja. Denar na banki zaradi vezave ni likviden, zaradi obrestnih mer, nižjih od inflacije, ni donosen, je pa varen, saj za depozite do višine 100.000 € jamči Evropska centralna banka.

Tretjo možnost predstavljajo naložbe manjših denarnih zneskov v investicijske sklade. Če vsak mesec vložimo 40 €, je privarčevana vrednost v enem letu 0,60 €, v petih 309,17 € in 1.534,65 € v desetih ob predpostavki 6 % letnega donosa, kar so realna pričakovanja po mnenju upravljalcev skladov. Če znesek znižamo za 2 % inflacijo, realno ustvarimo 910 € dodatnega denarja. Investicijski skladi so načeloma dolgoročno donosni in likvidni. Zaradi finančnih in gospodarskih ciklov je prisotna določena stopnja tveganja, ki se sorazmerno z daljšanjem obdobja niža. Investicijski skladi so primerni za dolgoročne naložbe.

94 % Zoisovih štipendistov se o finančnih zadevah uči od staršev, okoli 25 % od vrstnikov in medijev. Hipotezo, da se vsaj 70 % anketirancev uči ravnanja z denarjem od staršev, smo potrdili. Raziskali smo vpliv staršev na ravnanje dijakov z denarjem. Ugotovili smo, da starši štipendistom podajajo informacije o področjih, s katerimi se trenutno srečujejo, ne pa tudi o tistih, ki jih bodo potrebovali kasneje v življenju. 80 % dijakov s starši govori o pomenu prihrankov, 68 % o osebni porabi, o načrtu družinske porabe in uporabe kreditov pa le 39 %.

Proučili smo navade, povezane z denarjem in s finančno pismenost Zoisovih štipendistov. Raziskava je pokazala, da se Zoisovi štipendisti zavedajo pomena osebnih financ. Vodenje in načrtovanje financ se 65 % dijakom zdi nujno, kljub temu evidenco prejemkov in izdatkov redno vodi le 15 % dijakov, 60 % pa namesto tega preveri transakcijski račun. Hipotezo »Večina anketirancev ne vodi osebne porabe denarja« smo potrdili. Da bi dijake spodbudili k načrtovanju in vodenju financ, smo v teoretičnem delu predstavili primer vodenja proračuna v Exelu in primerjali 6 aplikacij za vodenje računa. Finančno pismenost smo preverjali s pomočjo 5 trditvev o naložbah. Na vse trditve je pravilno odgovorilo le 1,5 % Zoisovih štipendistov, na 4 od petih pa 6 %. Nobene trditve ni znalo opredeliti 18 %. 53 % dijakov svojo finančno pismenost ocenjuje z nevtralnno (3/5), nezadostna se zdi 31 %. Hipotezo, da večina mladih meni, da ni dovolj finančno pismena, smo potrdili. Na podlagi rezultatov lahko sklepamo, da je finančna pismenost dijakov nizka.

V šolskem letu 2019/20 je bila 1.040 dijakom Zoisova štipendija podeljena prvič, 2.332 dijakom pa je Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije odobril nadaljnji prejem Zoisove štipendije. 72 % Zoisovih štipendistov meni, da je višina Zoisove štipendije primerna. Odstopanja temeljijo na primerjavi Zoisove štipendije z državno, ki se po 18. letu podvoji in preseže višino Zoisove. Hipotezo »Večina anketiranih

meni, da je Zoisova štipendija prenizka,« smo na podlagi ugotovitev ovrgli. Menim, da so primerjave med državno, kadrovsko, občinsko in Zoisovo štipendijo odlično izhodišče za nadaljnje raziskave. Raziskavo, podobno naši, bi lahko izvedli še med študenti in primerjali, kako se poraba in odnos do financ v različnih življenjskih obdobjih spreminjata.

11 LITERATURA

- 24UR. (3. marec 2017). *24UR.com*. Pridobljeno iz Tako morete varčevati, da se vam bo splečalo!: <https://www.24ur.com/prva-odlocitev/prihodnost/kako-varcevati-da-bomo-tudi-zasluzili.html>
- 24UR Inšpektor. (1. september 2019). *24UR.com*. Pridobljeno iz Inšpektor: <https://www.24ur.com/novice/inspektor/s-stipendijo-sem-si-kupil-orodje.html>
- 24UR Inšpektor. (31. avgust 2019). *24UR.com*. Pridobljeno iz Inšpektor: <https://www.24ur.com/novice/inspektor/stipendije-kaksne-koliko-za-koga.html>
- Atkinson, A., & Messy, F.-A. (januar 2012). *ResearchGate*. Pridobljeno iz Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study: https://www.researchgate.net/publication/241764283_Measuring_Financial_Literacy_Results_of_the_OECD_International_Network_on_Financial_Education_INFE_Pilot_Study
- Celcer, S. (24. oktober 2019). *Statistični urad Republike Slovenije*. Pridobljeno iz <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8337>
- Clarke, M. C., Heaton, M. B., Israelsen, C. L., & Eggett, D. L. (julij 2009). *Research Gate*. Pridobljeno iz The Acquisition of Family Financial Roles and Responsibilities: https://www.researchgate.net/publication/229629829_The_Acquisition_of_Family_Financial_Roles_and_Responsibilities
- Expense IQ. (brez datuma). *Expense IQ Money manager*. Pridobljeno iz Vprašanja in odgovori: <https://www.expense-iq.com/faq>
- FinancePro. (28. maj 2018). *FinancePro*. Pridobljeno iz 5 aplikacij, ki vam pomagajo bolje ravnati z denarjem: <https://pro.finance.si/8934046>
- Glas, M. (1998). *Ekonomija: Temelji makroekonomije, poskusni učbenik za tretji letnik*. Ljubljana.
- Glas, M. (1998). *Ekonomija*. Ljubljana: DZS.
- Glavnik, M. (5. april 2015). *ISSUU*. Pridobljeno iz Pošten denarni priročnik: <https://issuu.com/financninasvet/docs/postendenarniprirocnik>
- Goodbudget. (brez datuma). *Goodbudget*. Pridobljeno iz Kaj dobiš: <https://goodbudget.com/what-you-get/>
- Groznik, I. (2001). Kaj so osebne finance? *Moje finance*, 9-20.

- Hriberšek, Z. (januar 2013). *B & B*. Pridobljeno iz Osebne finance:
https://www.bb.si/doc/diplome/Hribersek_Zdenka.pdf
- Hriberšek, Z. (2013). *B&B*. Pridobljeno iz Osebne finance:
https://www.bb.si/doc/diplome/Hribersek_Zdenka.pdf
- Jappelli, T. (1. septembar 2010). *SSRN*. Pridobljeno iz SSRN:
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1716784
- Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije. (brez datuma). *Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije*. Pridobljeno iz Zoisove štipendije: <http://www.sklad-kadri.si/si/stipendije/zois>
- Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije. (brez datuma). *Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije*. Pridobljeno iz Arhiv razpisov: <http://www.sklad-kadri.si/si/razpisi-in-objave/arhiv-razpisov/>
- Kos, B. (2015). *Blaz Kos Consulting*. Pridobljeno iz Naložbena piramida:
<https://www.blazkos.com/nalozbena-piramida/>
- Kovač et al, B. (2014). *Ekonomija 3*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Lubej, S., & Stanonik, A. (2009). *Urejene osebne finance za vsakogar*. Maribor: Kapital.
- Mason, C., & Wilson, R. M. (26. maj 2006). *Loughborough University*. Pridobljeno iz Conceptualising financial literacy:
https://repository.lboro.ac.uk/articles/Conceptualising_financial_literacy/9494978
- Matvos, G., & Lutarič, M. (1996). Mariborčani in njihovo vključevanje v trgovanje z vrednostnimi papirji. Maribor: Mladi za napredek Maribora.
- mBills. (brez datuma). *mBills*. Pridobljeno iz Pogoji in cenik: <https://www.mbills.si/pogoji-in-cenik/>
- Mesto mladih. (2019). *Mesto mladih*. Pridobljeno iz Razpis za Zoisove štipendije za 2019/2020: <https://www.mestomladih.si/studentski-podiplomski/clanki/video-zoisova-stipendija-vse-kar-moras-vedeti/>
- Munda, L. S. (7. januar 2020). Kako ustvariti premoženje. (L. Jenšac, Izpraševalec)
- Nacionalna komisija za razvoj pismenosti. (november 2006). *Pismenost*. Pridobljeno iz Nacionalna strategija za razvoj pismenosti: https://pismenost.acs.si/wp-content/uploads/2017/11/Nacionalna-strategija-za-razvoj-pismenosti_2006.pdf

- Nacionalna strategija za razvoj pismenosti. (november 2006). *Andragoški center Slovenije*. Pridobljeno iz Nacionalna strategija za razvoj pismenosti: <https://arhiv.acs.si/publikacije/NSRP.pdf>
- Nidorfer, M., & Milič, M. (2017). *Kaj moramo starši o denarju naučiti svoje otroke, preden grejo od doma*. Ljubljana: Revija Moje finance, Časnik Finance.
- Nova Ljubljanska banka. (brez datuma). *NLB*. Pridobljeno iz 5 korakov do urejenih osebnih financ: <https://www.nlb.si/5-korakov-do-urejenih-osebnih-financ#>
- Nova Ljubljanska banka. (september 2018). *NLB*. Pridobljeno iz Osebne finance za začetnike: <https://www.nlb.si/osebne-finance-za-zacetnike>
- Orton, L. (january 2007). *Research Gate*. Pridobljeno iz Financial literacy: Lessons from international experience : https://www.researchgate.net/publication/238084517_Financial_Literacy_Lessons_from_International_Experience
- Pedagoški inštitut. (9. julij 2014). *Pedagoški inštitut*. Pridobljeno iz Rezultati preverjanja finančne pismenosti in reševanja problemsko zasnovanih nalog v okviru mednarodne raziskave PISA 2012 - poročilo za medije: <https://www.pei.si/wp-content/uploads/2018/12/izjava-za-medije.pdf>
- Personal Capital. (brez datuma). *Personal Capital*. Pridobljeno iz Pogosto zastavljena vprašanja: <https://www.personalcapital.com/faq>
- Republika Slovenija. (20.. junij 2013). *Pravno-informacijski sistem*. Pridobljeno iz Pravni red Republike Slovenije: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6571>
- Resnik, S. (10. december 2012). *Mladi podjetnik*. Pridobljeno iz Odgovor strokovnjaka: naložbe in varčevanja: <https://mladipodjetnik.si/novice-in-dogodki/novice/odgovor-strokovnjaka-nalozbe-in-varcevanja>
- Samuelson, P. A. (2002). *Ekonomija*. Posušje: Mate.
- Shim, S., Xiao, J. J., Barber, B. L., & Lyons, A. C. (25. april 2009). *Journal of Applied Developmental Psychology*. Pridobljeno iz Pathways to life success: A conceptual model of financial well-being for: https://www.researchgate.net/publication/223708031_Pathways_to_Life_Success_A_Conceptual_Model_of_Financial_Well-Being_for_Young_Adults

- Simčič, I. (2016). *Zavod Republike Slovenije za šolstvo*. Pridobljeno iz Finančna pismenost in finančno izobraževanje: <https://www.zrss.si/kupm2016/wp-content/uploads/irena-s-kupm-2016-brdo-17-11-2016.pdf>
- Simčič, I., Koch, V., Gjerek, M., Mencigar, M., Nerad, A., & Veg, I. (2011). *GOV.SI*. Pridobljeno iz Učni načrt. Program osnovna šola. Gospodinjstvo.: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_gospodinjstvo.pdf
- Sobotainfo. (10. oktober 2019). *Sobotainfo*. Pridobljeno iz Uporabni nasveti: Kako varčevati za svoje cilje, ne za obresti?: <https://sobotainfo.com/novica/slovenija/uporabni-nasveti-kako-varcevati-za-svoje-cilje-ne-za-obresti/512748>
- Statistični urad RS. (9. september 2019). *BDP in nacionalni računi*. Pridobljeno iz Celotno gospodarstvo že sedmo leto zapored ustvarja presežek s transakcijami s tujino: <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8400>
- Štefanec, C., & Šauperl, L. (februar 2015). *Zveza prijateljev mladine Maribor*. Pridobljeno iz Finančna pismenost - nujna veščina sodobnega človeka: https://zpm-mb.si/wp-content/uploads/2015/06/S%C5%A0_Ekonomija_Finan%C4%8Dna_-pismenost.pdf
- Toshl. (brez datuma). *Toshl Finance*. Pridobljeno iz Cenik: <https://toshl.com/sl/pricing/>
- Trunk, A., Dermol, V., & Trunk Širca, N. (2016). *Finančna pismenost med mladimi*. Celje: Mednarodna fakulteta za družbene in poslovne študije.
- Wally. (21. januar 2020). *Wally*. Pridobljeno iz Wally: world #1 finance & budget tracker: https://play.google.com/store/apps/details?id=me.wallynext.android&hl=en_US
- Zajc, T. (10. 2 2012). *Mladina*. Pridobljeno iz Nedosegljive Zoisove štipendije: <https://www.mladina.si/109101/nedosegljive-zoisove-stipendije/>
- zgodovina.si. (23. november 2017). Pridobljeno iz Žiga Zois: <http://zgodovina.si/14923-2/>
- Zveza potrošnikov Slovenije. (24. oktober 2010). *ZPS*. Pridobljeno iz Zakaj upravljati z osebnimi financami in kako?: <https://www.zps.si/index.php/osebne-finance-sp-1406526635/kredit/4236-zakaj-upravljati-z-osebni-financami-in-kako-splone-info>

12 PRILOGE

12.1 Strukturiran intervju

1. Koliko Zoisovih štipendij je letno podeljenih?

Število Zoisovih štipendije je podeljeno v skladu z višino razpisanih sredstev. V študijskem letu 2019/2020 smo na novo dodelili Zoisovo štipendijo 1.710 vlagateljem.

2. Koliko dijakov letno prejema Zoisovo štipendijo?

Za posamezno šolsko oziroma študijsko leto se Zoisova štipendija na novo dodeli in ugotovi nadaljnje prejetje tistim vlagateljem, ki izpolnjujejo vse predpisane pogoje. V študijskem letu 2019/2020 je bila Zoisova štipendija ugoden 3.372 dijakov. Od tega 1.040 novih dodelitev in 2.332 nadaljnjih prejetanj Zoisove štipendije.

3. Kakšno je razmerje med spolom, letniki in izobraževalnim programom pri dijakih Zoisovih štipendistih?

ZOISOVE ŠTIPENDIJE - DIJAKI - ŠOLSKO LETO 2019/2020												
Spol:	MOŠKI					SKUPAJ (moški + vsi letniki)	ŽENSKE				SKUPAJ (ženske + vsi letniki)	SKUPA J (moški + ženske + vsi letniki)
	1.	2.	3.	4.	5.		1.	2.	3.	4.		
Letnik izobraževanja:												
IZOBRAŽEVALNI PROGRAMI												
Avtokaroserist		1				1						1
Avtoserviser		1	2			3						3
Bundesrealgymnasium			1			1						1
Dramsko gledališka smer										3	3	3
Ekonomska gimnazija	2	1	1			4		1	1	1	3	7
Ekonomska gimnazija (š)									1		1	1

Ekonomski tehnik			1	1		2			2	1	3	5
Elektrotechnik (Avstrija)					1	1						1
Elektrotechnik	4	3	7	9		23						23
Farmaceutski tehnik	2	1	1			4	7	5	3	1	16	20
Frizer							1		2		3	3
Gastronomija in turizem		1				1	1		1		2	3
Gimnazija	21											
Gimnazija	4	213	205	143		775	399	392	325	296	1412	2187
Gimnazija (DV)		2		1		3		2		2	4	7
Gimnazija (IS)	1					1				2	2	3
Gimnazija (SI)	8	2	4	4		18	6	8	4	5	23	41
Gimnazija (SI) /š./	1					1						1
Gimnazija /š./	21	12	17	8		58	36	23	16	7	82	140
Glasbena smer, A - glasbeni stavek			1			1	1	1	2		4	5
Glasbena smer, A - glasbeni stavek (interdisc.)								1			1	1
Glasbena smer, B - petje - instrument	9	6	2	7		24	16	13	15	12	56	80
Glasbena smer, B - petje - instrument (interdis.)				1		1						1
Glasbena smer, B - petje - instrument (SI)							2		2	3	7	7
Gozdarski tehnik		1				1				1	1	2
Gradbeni tehnik	1			3		4						4
gymnasium							1	1		3	5	5
Gymnasium (Naturwissenschaftlicher Zweig)									1		1	1
Hortikulturni tehnik									1		1	1
IB Diploma Programme (DP)								1			1	1
IB Middle Years Programme								1			1	1
International General Certificate of Secondary Education (IGCSE)							1				1	1
Kaufmännische höhere schule / Trgovska višja šola							1				1	1

Kemijski tehnik	3	2	5	1	11	2	2	6	10	21	
Kemijski tehnik (DV)			1		1	1		1	2		
Klasična gimnazija	3	1	2	2	8	19	18	6	9	52	60
Kmetijsko-podjetniški tehnik			1		1					1	
Kozmetični tehnik						1	1	1	3	3	
Likovna smer		2			2	2	3	8	2	15	17
Logistični tehnik							1		1	1	
Medijski tehnik			1	1	2	1		3	2	6	8
Mednarodna gimnazija								1	1	1	
Mednarodna matura			16	19	35			21	21	42	77
Mizar			1		1					1	
Naravovarstveni tehnik								1	1	2	2
Naturwissenschaftlicher zweig							1		1	1	
Oberstufenrealgymnasium				1	1					1	
Okoljevarstveni tehnik				1	1			1	1	2	
Plesna smer, A - balet						3	1	1	5	5	
Plesna smer, B - sodobni ples						1		3	4	4	
Predšolska vzgoja				2	2	2	2	3	5	12	14
Program Gimnazije Želimlje	8	6	5	7	26	16	12	12	8	48	74
Program Škofijske gimnazije Antona Martina Slomška	3		2	3	8	4	3	8	3	18	26
Program Škofijske gimnazije Vipava	3	5	5	2	15	4	13	11	4	32	47
Program Škofijske klasične gimnazije Ljubljana-Šentvid	8	8	9	12	37	27	28	20	20	95	132
Računalnikar SI							1		1	1	
Realna gimnazija				2	2					2	
Slaščičar								1	1	1	
Srednje splošno izobraževanje				1	1					1	
Strojni tehnik	4	10	13	7	34	4		1	5	39	
Strojni tehnik (DV)		1		1	2					2	

Tehnik laboratorijske biomedicine		1	1			2	1		1		2	4	
Tehnik mehatronike	4	7	4	5		20			1		1	21	
Tehnik oblikovanja							3	4	3	1	11	11	
Tehnik računalništva	4	6	17	9		36	2	2		2	6	42	
Tehniška gimnazija	26	22	22	13		83	11	7	13	8	39	122	
Tehniška gimnazija (SI)	2	1	1			4						4	
Umetniška gimnazija - smer gledališče in film	1					1	7		5		12	13	
Ustvarjalec modnih oblačil										2	2	2	
Veterinarski tehnik							3	7	2	4	16	16	
Višja šola za gospodarske poklice								1			1	1	
Višja učna ustanova za turizem							1				1	1	
Waldorfska gimnazija								3	1		4	4	
Zdravstvena nega			2	1		3	1	1	7	8	17	20	
Zdravstvena nega SI									1		1	1	
Znanstveni licej										1	1	1	
Zvezna gimnazija in zvezna realna gimnazija za Slovence v Celovcu			1			1						1	
Živilsko prehranski tehnik								1			1	1	
SKUPAJ	33	2	316	351	267	1	1267	581	566	510	448	2105	3372

4. Kdaj je bila podeljena 1. Zoisova štipendija?

Tega podatka nimamo.

5. Koliko ljudi je zaposlenih oz. se ukvarja s podeljevanjem štipendij v Sloveniji?

Na Javnem štipendijskem, razvojnem, invalidskem in preživninskem skladu Republike Slovenije o Zoisovih štipendijah odloča 7 zaposlenih.

6. V kolikšnem času je nakazan znesek za tekoče šolsko leto pri pridobitvi in kolikšen pri nadaljnjem prejemanju?

Štipendije se izplačujejo do 15. v mesecu za pretekli mesec (glede na izdano odločbo).
Obračun za nakazilo Zoisovih štipendij je načeloma enkrat na mesec.

12.2 Vprašalnik

Pozdravljeni! Sem, dijakinja in v okvirju natečaja Mladi za napredek Maribora opravljam raziskovalno nalogo o porabi Zoisove štipendije pri srednješolcih. Za uspešno izvedeno raziskavo, vas prosim, da odgovorite na spodnja vprašanja. Anketa vam bo VZELA 5 MIN in je ANONIMNA.

Q1 - PROGRAM

- gimnazija
- tehnik

Q2 - LETNIK

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Q3 - SPOL

- Ž
- M

Q4 - Ali obiskuješ predmet iz področja ekonomije?

- Da, kot obvezni predmet.
- Da, kot izbirni predmet.
- Ne, ampak si želim.
- Ne.

Q5 - Je kateri od staršev po izobrazbi ekonomist oziroma je zaposlen na področju, ki zahteva ekonomska znanja?

- Da, oba starša.
- Da, eden od staršev.
- Ne.

Q6 - Od koga si se naučil ravnanja z denarjem in odločanje o finančnih zadevah?

Možnih je več odgovorov

- starši
- vrstniki
- informiranje v finančnih institucijah (banke, skladi ...)
- mediji (časopisi, revije ...)
- brskanje po spletu
- Instagram
- Youtube
- Drugo:

Q7 - Ali o spodaj naštetih področjih govorite s starši?

	DA	NE
Pomen prihrankov	☐	☐
Načrt družinske porabe	☐	☐
Tvoja poraba	☐	☐
Uporaba kreditov	☐	☐

Q8 - Obkrožite vire vseh svojih rednih mesečnih finančnih prejemkov.

Možnih je več odgovorov

- starši
- sorodniki
- delo preko študentskega servisa
- neprijavljeno delo (plačljivo varstvo otrok, čiščenje, inštrukcije ...)
- Drugo:

Q9 - Ali si prejemke in izdatke zapisuješ redno?

- Da, v svoji evidenci (npr. Exel).
- Da, preko spletne aplikacije.
- Ne, saj vidim stanje na TRR.
- Ne, ker je ne znam.
- Ne, ker me sploh ne zanima.
- Drugo:

Q10 - Vodenje in načrtovanje financ je:

nepotrebno

zelo nujno

Q11 - Varčevanje je:

nepotrebno

zelo nujno

Q12 - Koliko denarja povprečno mesečno privarčuješ?

- Do 20% žepnine
- 20 – 40% žepnine
- Nad 40% žepnine

Q13 - Kam običajno nalagaš privarčevani denar?

Možnih je več odgovorov

- Denarja ne varčujem, ker vse porabim.

- Denar imam doma.
- Denar imam na hranilni knjižici.
- Denar imam na transakcijskem računu.
- Denar nalagam v vrednostne papirje.
- Drugo:

Q14 - Zoisova štipendija se mi zdi:

- prenizka
- primerna
- previsoka
- Zakaj: (neobvezno)

Q16 - Ocenite kaj se zgodi z realno vrednostjo 100€ (koliko si lahko za 100€ kupimo), če ga eno leto varčujem in je v državi 2% inflacija (=nižanje vrednosti denarja):

	Denar izgubi vrednost	Denar pridobi vrednost	Denar lahko pridobi ali izgubi vrednost	Denar ohrani vrednost	Ne vem
Doma	☐	☐	☐	☐	☐
Na TRR	☐	☐	☐	☐	☐
Na vezani vlogi na varčevalem računu	☐	☐	☐	☐	☐
Delnice ali delniški skladi	☐	☐	☐	☐	☐

Q17 - Še 3 vprašanja. Hvala! Ocenite spodnje trditve.

	DA	NE	NE VEM
Tveganje se razprši, če vložim denar v različne naložbe.	☐	☐	☐
Nakup delnic je bolj varna naložba kot nakup obveznic.	☐	☐	☐
V delniški vzajemni sklad je bolj smiselno vlagati redne mesečne zneske kot enkratni večji znesek.	☐	☐	☐
Če naložim denar v vzajemni sklad, lahko dvignem denar že v prvem letu.	☐	☐	☐
Če prodam delnice z dobičkom v 5 letih, ne plačam davka.	☐	☐	☐

Q18 - Finančna pismenost je kombinacija ozaveščenosti, znanja, spretnosti, vedenja in obnašanja, ki je potrebno za ustrezno finančno odločitev in doseg lastne finančne blaginje. Oцени svojo finančno pismenost.

nepotrebno

zelo nujno

Q19 - Zadnje vprašanje! Res mi bo pomagalo, samo to še. ;) Koliko denarja od Zoisove štipendije na mesec povprečno porabite za:

	v EUR
Kava, tortice, cigareti, zabave:	
Olačila, čevlji:	
Malica:	
Telefon:	
Karta za bus/vlak:	
Treningi:	
Hobiji in pripomočki (kino, barve ...):	
Frizer, nohti, trepalnice:	
Osebno prevozno sredstvo (avto, motor ...):	
Varčevanje:	
Investicije:	
Drugo:	

12.3 Cross tabulacije

Crosstab

			starši_Učenje o ravnanju z denarjem			Total
			ne	da	starši	
SPOL	ženski	Count	5	136	0	141
		% within SPOL	3,9%	96,1%	0,0%	100,0%
	moški	Count	7	48	0	55
		% within SPOL	14,7%	85,3%	0,0%	100,0%
SPOL		Count	0	0	1	1
		% within SPOL	0,0%	0,0%	100,0%	100,0%
Total		Count	12	184	1	196
		% within SPOL	6,1%	93,9%	0,4%	100,0%

Crosstab

			vrednost denarja doma					Total
			denar izgubi vrednsot	denar pridobi vrednost	denar lahko pridobi ali izgubi vrednost	denar ohrani vrednost	ne vem	
LETNIK	1.letnik	Count	28	4	7	9	14	60
		% within LETNIK	46,6%	6,6%	12,1%	15,0%	23,3%	100,0%
	2. letnik	Count	28	0	4	9	14	55
		% within LETNIK	50,9%	0,0%	7,0%	16,3%	25,4%	100,0%
	3. letnik	Count	30	2	2	6	16	57
		% within LETNIK	50,9%	3,5%	3,5%	10,5%	28,0%	100,0%
	4. letnik	Count	18	1	0	3	3	24
		% within LETNIK	75,0%	4,2%	0,0%	9,1%	12,5%	100,0%
LETNIK		Count	0	0	0	0	0	1
		% within LETNIK	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
Total		Count	104	7	13	25	47	196
		% within LETNIK	53,9%	3,5%	7,4%	12,6%	24,5%	100,0%